

جاویدنامہ

اقبال

ڈاکٹر محمد داؤد صاحب طارق
مفتی لائبریری مشائخہ

(جملہ حقوق مع حق ترجمہ بحق شیخ جاوید اقبال بی۔ اے خلف الصدق علامہ ڈاکٹر محمد اقبال علیہ الرحمۃ محفوظ ہیں)

جاوید نامہ

۶

۱۹۳۲ء

طبع اول

۱۹۳۶ء

طبع دوم

(زیونگرنی چودھری محمد حسین ایم۔ اے)

اقبال

(جملہ حقوق محفوظ)

فہرست مضامین

صفحہ	مضمون	شمار
۱	مناجات	۱
۷	تمہید آسمانی (نخستین ذرا فریضہ -)	۲
۱۰	نکو ہمیش می کند آسماں زمین را	۳
۱۰	نغمہ ملائکہ	۴
۱۱	تمہید زمینی	۵
۲۱	اشکارا می شود روح حضرت موسی و شرح می دهد سہرا و معراج را	۶
۲۱	زردان کہ روح زمان مکان است مسافر ابیاحت عالم علوی می برد	۷
۲۳	زمرہ انجم	۸
۲۹	فلک شمس	۹
۳۲	عارف ہندی کہ بہ یکے از غار طئے قمر خلوت گرفته و اہل ہند اور اہم ان دست میگویند	۱۰
۳۸	تہ تاسخ از عارف ہندی	۱۱
۴۱	جلوہ سروش	۱۲
۴۳	نوائے سروش	۱۳
۴۴	حرکت بہ وادی برغیبید کہ ملائکہ اور اوادی طواسین می نامند	
۴۸	طاسین گوتم (توبہ آوردن زین رقاصہ عشوہ فروش)	

شمار	مضمون	صفحه
۱۲	طاسین زرتشت (آزمایش کردن اهرمن زرتشت را)	۵۱
۱۵	طاسین سچ (روایات حکیم طاسطانی)	۵۵
۱۶	طاسین محمد (نوحه ابو جهل در حرم کعبه)	۵۸
۱۷	فلک عطار و	۶۱
۱۸	زیارت ارواح جمال الدین افغانی و سعید حکیم پاشا	۶۳
۱۹	دین و وطن	۶۷
۲۰	اشتراک و ملوکیت	۶۹
۲۱	شرق و غرب	۷۱
۲۲	محکمات عالم قرآنی	۷۲
۲۳	خلافت آدم	۷۲
۲۴	حکومت الهی	۷۸
۲۵	ارض ملک خداست	۸۰
۲۶	حکمت خیر کثیر است	۸۲
۲۷	پیغام افغانی با ملت روسیه	۸۷
۲۸	غزل زنده رود	۹۳
۲۹	فلک زهره	۹۷
۳۰	مجلس خدایان اقوام قدیم	۱۰۰
۳۱	نغمه لعل	۱۰۲
۳۲	فرودفتن بدریائے زهره و دیدن ارواح فرعون و کشتن را	۱۰۴

شمار	مضمون	صفحه
۳۳	نمودار شدن درویش سودانی	۱۰۹
۳۴	فلک مرتخ	۱۱۳
۳۵	ایل مرتخ	۱۱۵
۳۶	برآمدن انجم شناس مرتخی از رصدگاه	۱۱۷
۳۷	گردش در شهر مرغین	۱۲۱
۳۸	احوال دوشیزه مرتخ که دعوائے رسالت کرده	۱۲۶
۳۹	تذکیر نبطیه مرتخ	۱۲۷
۴۰	فلک مشتری	۱۳۱
۴۱	ارواح جلیله علاج و غالب و قرة العین طاهره که بشمین بهشتی نگر و بیند و بگردش جادو را گراستیدند	۱۳۳
۴۲	نوائے علاج	۱۳۵
۴۳	نوائے غالب	۱۳۶
۴۴	نوائے طاهره	۱۳۷
۴۵	زنده رود مشکلات خود را پیش ارواح بزرگ می گوید	۱۳۸
۴۶	نمودار شدن خواجه ایل فراق ابلیس	۱۵۶
۴۷	ناله ابلیس	۱۶۰
۴۸	فلک زحل	۱۶۳
۴۹	ارواح زنبیله که با ملک ملت غداری کرده و دوزخ ایشان را قبول نکرده	۱۶۵
۵۰	قلم خونین	۱۶۷

مناجات

آدمی اندر جہاں بہت رنگ ہر زمان گرم فضاں مانند چنگ!
 آرزوئے ہم نفس می سوزدش نالہ ہائے دل نواز آموزش
 لیکن این عالم کہ از آب و گل است کے تو ان گفتن کہ دارائے دل است!
 بحر و دشت و کوہ و کہ خاموش و کر آسمان و مہر و مہ خاموش و کر!
 گرچہ برگردوں بچشم اختر است ہر یکے از دیگرے تنہا تر است!
 ہر یکے مانند ما بچی پارہ ایست در فضاے نیلگوں آوارہ ایست!
 کارواں برگ سفرنا کردہ ساز! بیکراں افلاک و شب ہا ویر یاز!
 این جہاں صیدا است و صیادیم ما؟ یا اسیر رفت از یادیم ما؟

شمار	مضمون	صفحہ
۵۱	اشکارا می شود روح ہندوستان	۱۶۸
۵۲	روح ہندوستان نالہ و فریادی کند	۱۶۸
۵۳	فریادیکے از زورق نشینان قلم خونیں	۱۷۱
۵۴	آں سوئے افلاک	۱۷۳
۵۵	مقام حکیم المانوی نطشہ	۱۷۵
۵۶	حرکت بخت الفردوس	۱۷۸
۵۷	قصر شرف النساء	۱۸۱
۵۸	زیارت امیر کبیر حضرت سید علی ہمدانی و ملاط باغنی کشمیری	۱۸۴
۵۹	در حضور شاہ ہمدان	۱۸۵
۶۰	صحبت با شاعر ہندی برتری ہری	۱۹۷
۶۱	حرکت بہ کاخ سلاطین مشرق (نادر، ابدالی، سلطان شہید)	۲۰۰
۶۲	نموداری شود روح ناصر خسرو علوی و غزلے مستانہ سرائیدہ غائب می شود	۲۰۵
۶۳	پیغام سلطان شہید بہ رود کاویری (حقیقت حیات و مرگ و شہادت)	۲۱۴
۶۴	زندہ رود رخصت می شود از فردوس بریں تقاضائے حوران بہشتی	۲۱۹
۶۵	غزل زندہ رود	۲۲۰
۶۶	حضور	۲۲۱
۶۷	خطاب بہ جاوید (سخنے بہ نثر ادنیٰ)	۲۳۱

زار نالیہ دم صدائے برنخواست
ہم نفس فرزند آدم را کجاست؟

دیدہ ام روزِ جهان چار سوے آنکہ نورش بر فرزند کاخ و کوے

از رم سیارہ اورا وجود نیست الا اینکه گوئی رفت بود

اے خوش آن روزے کہ از ایام نیست صبح اورا نیم روز و شام نیست

روشن از نورش اگر گردد رواں صوت را چون نگدین می توای

غیب با از تاب او گردد حضور زیت اولایزال و بے مرور!

اے خدا روزی کن آن روزے مرا

و ا رہاں زین روزے بے سونے مرا

ایہ تسخیر اندر شان کیست؟ این سپہری لگوں حیران کیست؟

راز دان علم الاسما کہ بود؟ مست آن ساقی و آن صہبا کہ بود؟

برگزیدی از ہمہ عالم کرا؟ کردی از راز درون محرم کرا؟

اے ترا تیرے کہ مارا سینہ سفت حروف ادر عونی کہ گفت با کہ گفت؟
روئے تو ایمان من مترا آن من جلوة داری در بیخ از حبان من؟

از زیان صد شعاع آفتاب

کم نمی گرد دستار آفتاب

عصر حاضر را خود زنجیر پاست جان بے تابے کہ من درم کجاست؟

عمر با بر خویش می سچید وجود تائیکے بے تاب جاں آید فرود

گر نرنجی این زمین شورہ زار نیست تخم آرزو را سازگار

از درون این گل بے حاصلے بس غنیمت داں اگر روید دلے!

تو مہی اندر شبستانم گذر یک زماں بے نوری جانم نگر

شعلہ را پرہیز از خاشاک چسپیت

برق را از برفت اودن باک چسپیت

زیتیم تا زیتیم اندر سراق وانما آنسوئے این نیلی رواق

بسته در بار برویم باز کن	خاک را با قدسیاں ہماز کن!
آتش در سینہ من بر فروز	عود را بگذار و ہمین رم را بسوز
باز بر آتش بنہ عود مرا	در جہاں آشفته کن دود مرا
آتش پیمیانہ من تینہ کن	با تغافل یک نگہ آہینہ کن
ماترا جو نیم و تو از دیدہ دور	نے غلط، ما کور و تو اندر حضور!
یا کشا این پردہ اسرار را	یا گبیر این جان بے دیدار را
نخل و کرم نا امید از برگ و بر	یا تبر بفرست یا باد و سحر
عقل دادی ہم جنونے دہ مرا	رہ بجزب اندرونے دہ مرا
علم در اندیشہ می گیر و محنت م	عشق را کاشانہ قلب لابین م
علم تا از عشق بر خوردار نسبت	جز تماشاخانہ افکار نسبت
این تماشاخانہ سحر سامری است	علم بے روح القدس افسونگری است
بے تجبلی مرد و انا رہ نہ بر	از لکد کوب خیال خویش مرد

بے تجبلی زندگی رنجوری است	عقل مہجوری و دیں مہجوری است
این جہان کور و دشت و بحر و بر!	مانظر، خواہسیم و او گوید خبر!
منزلے بخشش این دل آوارہ را	باز دہ با ماہ این مہ پارہ را
گرچہ از خاکم نہ وید جز کلام	حرف مہجوری نمی کرد و تمام!
زیر گردوں خویش را یا ہم غریب	ز آنسوئے گردوں بگو انی قریب!
تا مثال ہر مہ گرد و غروب	این جہات و این شمال و این جنوب
از طلسم دوش و منرا بگذرم	
از مہ و ہر و ثریا بگذرم!	
تو فروغ جاوداں ماچوں شر!	یک دم داریم و آں ہم مستعاب!
اے تو نشناسی نزاع مرگ و زلیت	رشتک بزدان برد این بندہ کیست؟
بندہ آفتاں گیر و نا صبور	نے غیاب اورا خوش آید نے حضور
آنیم من جاودانی کن مرا	از زمینی آسمانی کن مرا

ضبط در گفتار و کردار سے بدہ جاوہ ہا پیدا است رفتا سے بدہ
 آنچه گفتم از جهانے دیگر است این کتاب از آسمانے دیگر است
 بحر و از من کم آشوبی خطاست آن کہ در قعر فر و آید کجاست؟
 یک جہاں بر ساحل من آمدید از کراں غمیر از رم موجے ندید
 من کہ نومیدم ز پیران کہن دارم از روزے کہ می آید سخن!

بر جوانان سہل کن حرف مرا
 بہر شاں پایاب کن حرف مرا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مہدی اسمانی
 نخستین وزیر پیش
 نگویش می کند اسمان زمین را

زندگی از لذت غیب و حضور بست نقش این جہان نزد و دور
 آن چہاں تبار نفس از ہم گسیخت رنگ حیرت خانہ آیام رنجیت
 ہر کجا از ذوق و شوق خود گری نعرہ من دیگرم تو دیگر می
 ماہ و اختر را خرام آموختند صد چراغ اندر فضا فروختند
 بر سپہر نیلگون زوافتاب خیمہ زر لغت یا چین طناب
 از افق صبح نخستین سر کشید عالم نوزادہ را در بر کشید

ملکِ آدم خاکدانے بود و بس   دشتِ اوبے کاروانے بود و بس
 نے بکو ہے آجوتے درستیز   نے بصحرائے سحابے ریز ریز
 نے سر و دطائراں در شاخسار   نے رمِ آہو میسانِ مرغزار
 بے تجلی ہائے جاں بجز و برش   دو دھچپاں طیلسانِ بکپیش
 سبزہ باد و فرویں نادیدہ   اندر اعماقِ زمینِ غمِ ابدیدہ
 طعنہ زد چرخِ نیلی بر زمین   روزگارِ کس ندیدم این چنین
 چوں تو در پہنائے من کورے کجا   جز بقبتِ دلیم ترا نورے کجا
 خاک اگر الوند شد جز خاک نیست   روشن و پائندہ چوں افلاک نیست
 یا بزی با ساز و برگِ دلبری   یا بمیر از ننگِ عارِ کمتری
 شد زمین از طعنہ گردوں نخل   نا امید و دل گران و مضمحل
 پیشِ حق از درِ اوبے نور تی سپید
 تاندائے ز آفسونے گردوں رسید

”اے امینے از امانت بے خبر   غمِ مخور، اندرِ ضمیرِ خود نگر
 روز ہا روشن ز غوغائے حیات   نے ازاں نورے کہ بینی در جہات
 نورِ صبح از آفتابِ داغ دار   نورِ جاں پاک از غبارِ روزگار
 نورِ جاں بے جادہ ہا اندر سفر   از شعاعِ مہرِ مہر سہیارت
 شستہ از لوحِ جاں نقشِ امید؟   نورِ جاں از خاکِ تو آید پدید
 عقلِ آدم بر جہاں سخنوں زند   عشقِ او بر لامکاں سخنوں زند
 راہ داں اندیشہ اوبے دلیل   چشمِ او بیدار تر از جبریل
 خاک و در پر وازمانند ملک   یک رباطِ کہندہ در آہش فلک
 می حنلہ اندر وجودِ آسمان   مثلِ نوکِ سوزنِ اندر پرنیاں
 داغہا شوید ز دامانِ وجود   بے نگاہِ او جہاں کور و کبود
 گرچہ کم تبیح و خونریز بہت او   روزگار راں را چو مہمیت است او
 چشمِ او روشن شود از کائنات   تا بہ بیند ذات را اندر صفات

سرکه عاشق شد جمال ذات را
اوست سید جمله موجودات را

نغمه ملائک

فروغِ مشیتِ خاک از نوریاں افزوں شود روزے
زمین از کوبِ تفتِ پیرا و گردوں شود روزے
خیال او که از سیلِ حوادث پرورش گیرد
ز گردابِ سپهرِ نیلگون بیرون شود روزے
یکے در معنی آدم نگر! از ما چه می پرسی
هنوز اندر طبیعت می خلد موزوں شود روزے
چنان موزوں شود این پیش پا افتاده مضمونے
که یزداں را دل از تاثیر او پرخون شود روزے!

تمہیدی

اشکارا می شود روح حضرت محمدی شرح می داند امر معراج را

عشقِ شورا انگیز بے پروائے شهر
خلوتے جوید بدشت کو ہزار
من کہ در یاراں ندیدم محرے
بحر و ہنگامِ غروبِ آفتاب
کور را ذوقِ نظر بخشد غروب
با دل خود گفت گو ہا داشتتم
آنی و از جاودانی بے نصیب
تشنہ و دور از کنار چشمہ سار
شعلہ او میرد از غوغائے شهر
یالبِ دریا ئے ناپسید اکنار
بر لبِ دریا سبیا سو دم دے
نیلگون آب از شفق لعلِ مذا ب
شام را رنگِ سحر بخشد غروب
آرزو ہا جستجو ہا داشتتم
زندہ و از زندگانی بے نصیب
می سرودم این غزل بے اختیار

غزل

بگشائے لب که قدر فراوانم آرزوست
 بگشائے رخ که باغ و گلستانم آرزوست
 یک دست جام باده یک دست زلف یار
 رقص چنین میانم میب رانم آرزوست
 گفتی ز ناز بیش مرخاں مرا برو
 آن گفتنت که بیش مرخاںم آرزوست
 ای عقل تو ز شوق پراکنده گوی شو
 ای عشق نکته با من پریشانم آرزوست
 این آب و نان چرخ چو میل است بی وفا
 من ما بهیم سنگم و عمامم آرزوست
 جانم ملول گشت ز فرعون و ظالم او
 آن نور حبیب موسی عمرانم آرزوست
 دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر
 کرد یو و دو دلو لم و نسانم آرزوست
 زین هم زبان مست عینا صدم گرفت
 شیرین دارم دستم دستانم آرزوست

گفتم که یافت می نشود جسته ایم ما

گفت آنکه یافت می نشود آنم آرزوست! (رومی)

موج مضطربت بر سنجاب آب
 شد افق تار از زبان آفتاب
 از متاعش پاره در دیدم
 کو کبے چون شاهدے بالائے مام!
 روح رومی پرده بار بردرید
 از پس که پاره آمد پدید!
 طلعتش رخسندة مثل آفتاب
 شیب او فرخنده چون عهد شباب
 پیکرے روشن ز نور ستری
 در سر ایش سرور ستری!
 بر لب او ستر پنهان وجود
 بند های حرف و صوت از خود کشود
 حرف او آئینه او نیت
 علم با سوز درون آینه است!
 گفتش موجود و ناموجود چیست؟
 معنی محمود و نامحمود چیست؟
 گفت موجود آنکه می خواهد نمود
 اشکارائی تقاضای وجود
 زندگی خود را بخوبیش آراستن
 برو خود شهادت خواستن
 انجمن روز الست آراستند
 برو خود شهادت خواستند
 زنده یا مرده یا جاں طلب
 از سه شاهد کن شهادت را طلب

شاہدِ اولِ شعورِ خوشیتن
 شاہدِ ثانیِ شعورِ دیگرے
 شاہدِ ثالثِ شعورِ ذاتِ حق
 پیشِ این نورِ اربمانی استوار
 برہمتِ ام خود رسیدنِ ندگی بہت
 مردِ مومن در سازد با صفات
 چہیتِ معراجِ آرزوئے شاہکے
 شاہدِ عادل کہ بے تصدیق او
 در حضورش کس نماںد استوار
 ذرّہ از کفِ مدہ تا بے کہ بہت
 تابِ خود را بر فرودنِ خوشتر بہت
 پیکرِ فرسودہ را دیگر تراش
 خویش را دیدنِ بنورِ خوشیتن
 خویش را دیدنِ بنورِ دیگرے
 خویش را دیدنِ بنورِ ذاتِ حق
 حقی و قائم چون خدا خود را شمارا
 ذاتِ را بے پردہ دیدنِ ندگی بہت
 مصطفیٰ رضی اللہ عنہما
 امتحانے رو بروئے شاہکے
 زندگی ما را چو گل را رنگ و بو
 در مہماندہست او کامل عیار
 پختہ گیر اندر گہ تا بے کہ بہت
 پیشِ خود شیدا ز نمودنِ خوشتر بہت
 امتحانِ خویش کن موجود باش

این چنین موجود و محمود است و بس
 ورنہ نارِ زندگی دود است و بس

باز گفتم پیشِ حق رفتن چہاں؟
 آموحنا لئلا یبروا منہم و خلق
 گفت اگر سلطان ترا آید بہت
 باش تا عریاں شود این کائنات
 در وجود او نہ کم بینی نہ بیش
 نکتہ "الابسلطان" یاد گیر
 از طریق زادن اے مردِ نکوے
 ہم بروں بستن بزادن می توان
 لیکن این زادن نہ از آب گل بہت
 کوی خاک و آب را گفتن چہاں؟
 ما ز شست و زگاراں خستہ خلق
 می توان افلاک را از ہم شکست
 شوید از دامان خود گرد جہات
 خویش را بینی از او را از خویش
 ورنہ چون موردِ ملخ در گل مہیر
 آمدی اندر جہان چار سوے
 بندہ ہا از خود کشادن می توان
 داند آن مردے کہ او صاحب دل بہت

رفتن - شگافتن - الالبسلطان تبلیغ بایہ شریفہ یا معشہ الجن الخ

آن ز مجبوری است این از اختیار
 آن نه ساں در پرده های آشکار
 آن یکے با گریه این با خنده است
 یعنی آن جوئنده این باینده است
 آن سکون و سیر اندکائات
 این سیراپا سیر بیرون از جهات
 آن یکے محتاجی روز و شب است
 و آن دگر روز و شب و امر کب است
 زادین طفل از شکست اشکم است
 زادین مرد از شکست عالم است
 هر دو زادین را دلیل آمد اذان
 آن بلب گویند و این از عین جان

جان بیدارے چو زاید در بدن

لرزه یافت دریں دیر کہن

گفتنم این زادین نمی دانم کہ چیست؟
 گفتنشانے از شتون زندگی است
 شیوہ ہائے زندگی غیب و حضور
 آن یکے اندر ثبات آن در مرو
 کہ بجلوت می گذارد خویش را
 کہ بجلوت جمع سازد خویش را
 جلوت او روشن از نور صفات
 خلوت او مستنیر از نور ذات

عقل اورا سوائے جلوت می کشد
 عشق اورا سوائے خلوت می کشد
 عقل ہم خود را بدین عالم زند
 تا طلسم آب و گل را بشکند
 می شود ہر سنگ لہ اورا ادیب
 می شود برق و سحاب اورا خطیب
 چشمش از ذوق نگہ بیگانہ نیست
 لیکن اورا جرأت زندانہ نیست
 پس ز تریں راہ چوں کورے رود
 نرم نرمک صورت مورے رود
 تا خورد چہ پیرہ تر بر رنگ پوست
 می رود آہستہ اندر راہ دوست
 کادش از تدریج می یابد لطم
 من نہ دانم کہے شود کارش تمام
 می نداند عشق سال و ماہ را
 دیر و زود و نزدیک و دور راہ را
 عقل در کوہے شگافے می کند
 یا بگرد او طوائفے می کند
 کوہے پیش عشق چوں کاہے بود
 دل سرلیج اسیر چوں ماہے بود
 عشق شبنونے زون بر لامکاں
 گور را نا دیدہ رفتن از جہاں
 زور عشق از باد و خاک و آب نیست
 قوتش از سختی عصا نیست

عشق بانان جوین خمیر کشاد
 عشق در اندام مه چاکے نہ ساد
 کلمہ نمود بے ضربے شکست
 لشکر فرعون بے حربے شکست
 عشق در جاں چوں چشم اندر نظر
 ہسم درون خانہ ہسم برین در
 عشق ہم خاک تر و ہم آنگہ است
 کار او از دین دانش برتر است
 عشق سلطان است و برہان مہیں
 ہر دو عالم عشق را زیر نگین
 لا مکان و زیر و بالائے ازو
 چوں خودی را از خدا طالب شود
 جمیع عالم مرکب او را کب شود
 آشکارا تر ممتام دل ازو
 جذب این دیر کہن باطل ازو
 عاشقان خود را بہ بیزدان می دہند
 عقل تا ویلی بہت سرباں می دہند
 عاشقی بہ از سوبہ بے سوئی خرم
 مرگ را بر خوشیتن گرداں حرم
 اے مثال مردہ در صندوق گور
 می تو اں بر خاستن بے بانگ صور
 در گلو داری نوا ہا خوب و غنر
 پیراندر گل بنالی مثل چغندر

بر مکان و بر زمان اسوار شو
 فارغ از پیچاک این زنا ر شو
 نیز تر کن این دو چشم و این دو گوش
 ہر چہ می بینی بنوش از راہ ہوش
 آن کسے کو بانگ موراں شنو
 ہم ز دوراں ستر دوراں بشنو
 آن نگاہ پرودہ سوز از من گبیر
 کو چشم اندر نمی گرد و اسیر
 آدمی دید است باقی پوست است
 دید آن باشد کہ دید دوست است
 جملہ تن را در گداز اندر صبر
 در نظر رود در نظر و در نظر (رومی)

تو ازین نہ آسماں ترسی بہ مترس
 از فراخائے جہاں ترسی بہ مترس
 چشم بکش بر زمان و بر مکان
 این دو یک حال است از احوال جاں
 تا نگہ از جلوہ پیش افتارہ است
 اختلاف و شوش و شاد زادہ است
 دانہ اندر گل بطلمت خانہ
 از فضائے آسماں بیگانہ

بیچ می داند که درجائے فراخ می توان خود را نمودن شاخ شاخ؟

جوہر او چیست؟ یک فوق نمودست

ہم مقام اوست این جوہر ہم اوست

اے کہ گوئی محل جان است تن ستر جاں را درنگ بر تن متن

محلے نے، حالے از احوال اوست مجلس خواندن فریب گفتگوست!

چسیت جاں؟ جذب سر و سوز درد ذوق تسخیر سپر گرد گرد!

چسیت تن؟ بارنگ بونو کردن است بامفتام چار سو خو کردن است

از شعور است این کہ گوئی نزد و دو چسیت معراج؟ انقلاب اند شعور

انقلاب اند شعور از جذب شوق وادماند جذب شوق از تحت فوق

این بدن با جان مانہب از نیست

مشت خاک کے مانع پرواز نیست

ز روان کہ روح زمان و مکان است

مُسا فر السیاح علیٰ علم علوی می زد

از کلامش جان من بیاب شد در تخم ہر ذرہ چون سیاب شد

ناگہاں دیدم میان غرب و شرق آسماں در یک سحاب نور غرق

زاں سحاب افرشتہ آمد فرود باد و طلعت این چو آتش آن چو دود!

آن چو شب تاریک و این روشن شہاب چشم این بیدار و چشم آن خواب

بال او را رنگہائے سُرخ و زرد سبز و سیمین و کبود و لاجورد

چون خیال اند فرارج او سے از زمین تا کہکشاں اور او سے

ہر زماں او را ہوائے دیگرے پر کشا دن در فضا ئے دیگرے

گفت ز روانم جہاں را قاہرم ہم نہ نام از نگہ ہم ظاہرم

بستہ ہر تدبیر باقتدیر من   ناطق و صامت ہمہ نخبیر من
 غنچہ اندر شاخ می بالد ز من   مرغک اندر آشیای نالد ز من
 دانہ از پرواز من گرد و نہال   ہر فراق از فیض من گرد و صوال
 ہم عتاب بے ہم خطا بے اورم   تشنہ سازم تا شراب بے اورم
 من جیاتم، من ممانم، من نشور   من حساب و دوزخ و فردوس و حور!
 آدم وافر شتہ در بند من است!   عالم شمش روزہ فرزند من است!
 ہر گلے کز شاخ می چینی منم   اُمّ ہر چیزے کہ می بینی منم!
 در طلسم من اسیر است این جہاں   از دم ہر لحظہ پیر است این جہاں
 لی مَعِ اللّٰہِ ہر کرد دل نشست   آن جو انمردے طلسم من شکست

گر تو خواہی من نباشم در میاں

لی مَعِ اللّٰہِ باز خواں از عین جاں

لی مَعِ اللّٰہِ - تلخیص بہ حدیث لی مَعِ اللّٰہِ وقت،

در نگاہ او نمیدانم چہ بود   از نگاہ ہم این کہن عالم ر بود
 یا نگاہ ہم بردگر عالم کشود   یا دگر گوں شدہ ہماں عالم کہ بود
 مردم اندر کائنات رنگ و بو   زادم اندر عالم بے ہاے و ہو
 رشتہ من زان کہن عالم گسست   یک جہان تازہ آمد بدست
 از زبان عالمے جانم تپید   تا دگر عالم ز خاکم برد مید
 تن سبک تر گشت جان سیار تر   چشم دل بینندہ و بیدار تر

پرودگی ہا بے حجاب آمد پدید

نغمہ انجم بگوشش من رسید!

زمرتہ انجم

عقل تو حاصل حیات عشق تو سیر کائنات

پیکر خاک! خوش بیا این سوئے عالم جہات

زهره و ماه و شتری از تو رقیب یک دگر
 از پیته یک نگاه تو کشمکش تجلیات
 در ره دوست جلوه هست تازه بتازه نو بنو
 صاحب شوق و آرزو دل نه دهد بکلیات
 صدق و صفاست نیت گی نشو و نماست نیت گی
 تا ابد از ازل بت از ملک خداست نیت گی
 شوق غزل سرائے را رخصت هائے و هو بده
 باز به رند و محتسب باده سبب جو بده
 شام و عراق و هند و پارس خوبه نبات کرده اند
 خوبه نبات کرده را تلخی آرزو بده
 تا به بیم بلند موج معرکه بنا کنند
 لذت سیل تند رو با دل آبجو بده

مرد فقیر آتش است میبری قیصری خس است
 فال و فرملوک را حرف برهنه لب است
 دبدبه قلندری طنطنه بسکت دری
 آن همه حنڈبه کلیم این همه سحر سامری
 آن به نگاه می کشد این به سپاه می کشد
 آن همه صلح و آشتی این همه جنگ و داوری
 هر دو جهان کشاستند هر دو دوام خواستند
 این به دلیل قاهری آن به دلیل دلبری
 ضرب قلندری بیار سد سکندری شکن
 رسم کلیم تازه کن رونق ساحری شکن

فلکِ قمر

این زمین و آسماں ملکِ خداست
 اندرین رہِ سرچہ آید در نظر
 چوں غریباں در دیارِ خود مرو
 این و آن حکم ترا بر دل زند
 نیست عالم جز بتانِ چشم و گوش
 در سیا بانِ طلب دیوانہ شوی
 چوں زمین و آسماں را طے کنی
 از خدا ہفت آسماں دیگر طلب
 این مہ و پرویں ہمہ میراثِ ماست
 بانگاہِ محرمے اورانگر
 اے ز خود گم اندکے بیباک شوی
 گر تو گوئی این مکن آن کن، کند
 اینکہ ہر فروائے او میر و چود ووش
 یعنی ابراہیم این تجنا نہ شوی
 این جہان و آن جہاں را طے کنی
 صد زمان و صد مکان دیگر طلب

فلکِ قمر

بے خود افتادن لبِ عجبے بہشت   بے نیاز از حرب و ضربِ بخت
گرنجاتِ منسراغ از جستجوست   گور خوشتر از بہشتِ نگ بوست!

اے مسافر جانِ مہیہ از مقام

زندہ تر گردد ز پروازِ مدام!

ہم سفر با اختراں بودنِ خوش بہت   در سفر یک دم نیا سودنِ خوش بہت

تا شدم اندر فصاحتِ ہا پے سپر   آنچہ بالا بود زیر آمدنِ سپر

تیرہ خاک کے برتر از قندیلِ شب!   سایہ من بر سر من اے عجب!

ہر زمان نزدیک تر نزدیک تر   تا نمایاں شد کہستانِ مسم

گفت رومی از گمانہا پاک شو   خوگر رسم و رہِ مہلاک شو

ماہ از ما دور و با ما آشناست   این نخستین منزل اندر راہِ ماست

دیروز و روزِ روزگارش دیدنی بہت

غار ہائے کوہسارش دیدنی بہت

آن سکوت آن کوہسارِ ہولناک   اندروں پُرسوز و بیرونِ خاکِ چاک

صد سبیل از خافطین و یلدرم   بردہائش دود و نار اندر شکم

از درویش سبزہ سر بر نزد   طائرے اندر فضائش پر نزد

ابر ہائے نم ہوا ہا تندر و تیز   با زمینِ مردہ اندر ستیز

عالمے فرسودہ بے رنگ و صوت   نے نشانِ زندگی دروے نہ موت!

نے بنائش ریشہ نخلِ حیات   نے بہ صلبِ روزگارش حادثات!

گرچہ بہت از دو دمانِ آفتاب

صبح و شامِ او نر اید انقلاب!

گفت رومی "خیزو گامے پیش نہ   دولتِ بیدار را از کف مدہ

باطنش از طنا ہر او خوشتر بہت   در قنارِ او جہانے دیگر بہت!

ہر چہ پیش آید ترا اے مردِ ہوش   گیر اندر حلقہ ہائے چشم و گوش

خافطین و یلدرم - کوہ ہائے آتش نشانِ قمر   قفار - غار

چشم اگر بینا است ہر شے دیدنی است در ترازوئے نگہ سنجیدنی است
ہر کج رومی بود آنجہ بود یک دو دم از غیب اور بیگانہ شو

دست من آہستہ سوتے خود کشید

تندرخت و بر سر غار سے رسید

عارف ہندی کہ بیکی از غار ہائے قمر خلوت گرفتہ و اہل ہند اور اجمال دست می گویند

من چو کوراں دست بر دوش رفیق پانہ سادم اندراں غار عمیق
ماہ را از ظلمت شش دل داغ داغ اندر و خورشید محتاج چہ راغ!
دہم و شک بر من شب خون بختند عقل و ہوشم پدا را و بختند
راہ رقم رهنماں اندر کمیں دل تہی از لذت صدق و یقین!

تا نگہ را جلوہ ہا شد بے حجاب تا صبح روشن بے طلوع آفتاب!
و ادنی ہر سنگ او ز نار بند دیو سارا از نخلہائے سر بلند
از سرشت آب و خاک است این مقام یا خمیالم نقش بند و در منام!
در ہوائے او چو مے ذوق و سحر سایہ از تقبیل نکاش عین نور
نے زمینش را سپہر لاجورد نے کنارش از شفقا سرخ و زرد
نور در بند ظلام آنجہ نبود دو دگر و صبح و شام آنجہ نبود
زیر نخلے عارف ہندی نژاد دیدہ ہا از سرمہ اشک و شن ہواد
موتے بر سر بستہ و عریاں بدن گرد او مارے سفیدے حلقہ زن!
آدمے از آب و گل بالاترے عالم از دیر خیا شس پیکرے!
وقت اورا گردش ایام نے کار او با چرخ نیلی فام نے

گفت با رومی کہ ہمراہ تو کیست؟

در نگاہش آرزوئے زندگیست!

رُومی

مردے اندر جستجو آوارہ   ثابتے با فطرت سیارہ!
 پینختہ تر کارکش زخامی ہائے او   من شہیدِ نا تمامی ہائے او
 شیشہ خود را بگردوں بستہ طاق   فکرش از جبریل می خواهد صدق!
 چون عقاب افتد بصیدِ ماہ و مہر   گرم رو اندر طوافِ نہ سپہر
 حرف با اہل زمین رندانہ گفت   حور و جنت را بت و بتخانہ گفت!
 شعلہ با در موجِ دووش دیدہ ام   کبریا اندر سجودش دیدہ ام!
 ہر زمان از شوق می نالد چونال   می کشد او را فراق و ہم وصال!

من ندانم چسپیت در آب و گلش
 من ندانم از ممتام و منترش!

جمال دوست

عالم از رنگ است بے رنگی است حق
 چسپیت عالم؟ چسپیت آدم؟ چسپیت حق؟

رُومی

آدمی شمشیر و حق شمشیر زن   عالم این شمشیر را سنگِ فسن!
 شرق حق را دید و عالم را ندید   غرب در عالم خزیدہ از حق رمید
 چشم بر حق باز کردون بندگی است   خویش را بے پردہ دیدن زندگی بہت!
 بندہ چون از زندگی گیر و ہرات   ہم خدا آں بندہ را گوید صلوات!

ہر کہ از تقدیر خویش آگاہ نیست

خاک او با سوزِ جاں ہمراہ نیست!

جمال دوست

برو جو دو بر عدم سچ پیوہ است
 مشرق این اسرار را کم دیدہ است
 کار ما افلاکیاں جزوید نیست
 جانم از فردائے او نومید نیست!
 دوش دیدم بر فرازِ قشمرود
 ز آسماں افرشته آمد فرود
 از نگاہش ذوق دیدارے چکید
 جز بسوئے خاکدان ماندید
 گفتمش از محرماں رائے مپوش
 تو چه بینی اندر آں خاکِ خموش؟
 از جمالِ زہرہ بگداختی؟
 دل بہ چاہِ بابلے انداختی؟
 گفت ہنگامِ طلوعِ خاور است
 آفتابِ تازہ اورا در بر است
 لعلا از سنگِ رہ آید بروں
 یوسفانِ او زچہ آید بروں!
 رستخیزے در کنارش دیدہ ام
 لرزہ اندر کوہسارش دیدہ ام

قشمرود - نام کوہ ہے از کوہستانِ قمر

رخت بند و از مہت نام آذری
 تا شود خوگر ز ترکِ بُت گری
 اے خوش آن قومے کہ جان او تپید
 از گلِ خودِ خوشی را باز آفرید!

عرشیاں را صبحِ عید آں ساعتے

چوں شود بیدار چشمِ ملتے!

پیر ہندی اندکے دم در کشید
 باز در من دید و لے تابانہ دید
 گفت مرگِ عفتل؟ گفتم ترکِ فکر
 گفت مرگِ قلب؟ گفتم ترکِ ذکر
 گفت تن؟ گفتم کہ زاد از گورہ
 گفت جاں؟ گفتم کہ رمزِ الہ
 گفت آدم؟ گفتم از اسرارِ دوست
 گفت عالم؟ گفتم او خود رو بروست
 گفت این علم و ہنر؟ گفتم کہ پوست
 گفت حجتِ حسیت؟ گفتم روئے دوست
 گفت دینِ عامیاں؟ گفتم شنید
 گفت دینِ عارفاں؟ گفتم کہ دید

از کلام لذتِ جانش فرود

نکتہ ہائے دل نشیں بر من کشود

نہ تا سخن از عارف ہندی

(۱)

ذاتِ حق را نیست این عالمِ حجاب
خوطہ را حایل نگردد نقشِ آب!

(۲)

زادن اندر عالمے دیگر خوش است
تا شبابِ دیگرے آید بدست!

(۳)

حق درائے مرگ و عینِ زندگی است
بندہ چوں میرد نمی داند کہ عسیت!

گر چه ما مرغانِ بے بال و پریم
از حدِ ادراکِ علمِ مرگ افزوں تریم!

(۴)

وقت ہ شیرینی بزہر آمیختہ
رحمتِ عامے بقہر آمیختہ!
خالی از قہر شش بہ بینی شہر و دشت
رحمتِ او این کہ گوئی در گذشت!

(۵)

کافری مرگ است بے روشن نہاد
کے سز و با مردہ غازی را جہاد!
مردِ مومن زندہ و با خود بچینگ
بر خود افتد، سپو بر آہو پینگ!

(۶)

کافر بیدار دل پیش صنم
به زویندارے که خفت اندر حرم!

(۷)

چشم کورست اینکه بنیدنا صواب
هیچکے شب رانه بید آفتاب!

(۸)

صحبت گل دانه را سازد درخت
آدمی از صحبت گل تیره بخت!
دانه از گل می پذیرد بیچ و تاب
تا کند صید شعاع آفتاب!

(۹)

من بگل گفتم بگو اے سینه چاک
چوں بگیری رنگ بو از باد و خاک؟
گفت گل اے ہوشمند رفتہ ہوش
چوں پیامے گیری از برق خموش؟
جاں بہ تن مارا از جذب این و آن
جذب تو پیدا و جذب ما نہاں!

جلوہ سروش

مرد عارف گفت گورا در بہ نسبت
مست خود گردید از عالم گسست!
ذوق و شوق اورا از دست در بود
در وجود آمد ز نیرنگ شہود
با حضورش ذرہ ہا مانند طور
بے حضور او نہ نور و نہ ظہور!

نازنینی در طلسم آں شبے
 آں شبے بے کو کبے را کو کبے!
 سنبستان دوز فکش تا کمر
 تاب گیر از طلعتش کوه و کمر
 غرق اندر جلوه مستانه
 خوش سرود آں مست بے پیمانہ
 پیش او گردنده فانوس خیال
 ذوفنون مثل سپهر دیر سال
 اندر آں فانوس پیکر رنگ رنگ
 شکره بر کنجشک و بر آہو پلنگ!
 من بہ رومی گفتم اے اناے از
 بردنیتق کم نطن بر کبشائے از
 گفت این پیکر چو سیم تابناک
 زاد در اندیشہ یزدان پاک!
 باز بے تابانہ از ذوق نمود
 در شبستان وجود آمد فرود
 ہمچو ما آوارہ و غربت نصیب
 تو غریبی من عن سیریم او غریب!
 شان او جبرلی دنامش سر و شش
 می برد از ہوش و می آرد بہوش
 غنچہ ما را کشود از شبنمش
 مردہ آتش زندہ از سوزدش
 زخمہ شاعر با ز دل از دست
 چاکہا در پردہ محل از دست

دیدہ ام در نغمہ او عالمے
 آتشی گیس از نوائے او دمے!

نوائے سر و شش

ترسم کہ تو مے رانی ز ورق بسراب اندر
 زادی بہ حساب اندر میری بہ حساب اندر!
 چوں سرمہ رازی را از دیدہ فرو شستم
 تفتدیر اعم دیدم نہیاں بکتاب اندر!
 بر کشت خمیا باں پیچ، بر کوه و سیا باں پیچ
 بر قے کہ بخود سپید میرد بہ حساب اندر!
 با مغربیاں بودم پر حستم و کم دیدم
 مردے کہ مقاماتش ناید بہ حساب اندر!

بے درو جہانگیری آں قرب میسر نیست
گلشن بگریباں کش اے بوجلاب اندر
اے زاہدِ ظاہر ہیں گیم کہ خودی فانی است
لیکن تو نہ ہی بسینی طوفاں بہ جباب اندر!
ایں صوتِ لاویزے از زخمہ مطرب نیست
مہجورِ جہاں خود سے نالہ بہ باب اندر!

حرکت بہ ادنی بر غمید کہ ملائکہ اورا وادی طو اسین می نامند

رومی آں عشق و محبت را دلیل تشنہ کا ماں را کلاش سلسبیل

”بوجلاب اندر، تبلیغ بہ مصرع مشہور غزل صوفیہ۔ اور درمن و من در او چوں بوجلاب اندر“

گفت آں شعرے کہ آتش اندر و
آں نوا گلشن کیند خاشاک را
آں نوا برحق گواہی می دهد
خوں ازو اندر بدن سیار تر
اے بسا شاعر کہ از سحر مہر
شاعر ہندی! خدائیش یا ارباد
عشق را خنیا گری آموختہ
حرف او چا ویدہ و بے سوز و درد
زاں نوائے خوش کہ نشا سمدت م
فطرت شاعر سراپا جستجو ست
شاعر اندر سینہ ملت چو دل
سوز و مستی نقش بند عالمی است
صل او از گری اللہ چھو است
آں نوا ہم ہم زندا فلاک را
بافتیراں پادشاہی می دهد!
قلب از روح الامیں بیدار تر
دہن قلب است و ابلیس نظر!
جان او بے لذت گفت ارباد
با خلیلاں آذری آموختہ!
مرد خونست راہل درد اورا نہ مرد
خوشتر آں حرفے کہ گوئی در مہنم
خالق و پروردگار آرزو ست!
ملتے بے شاعرے انبار گل!
شاعری بے سوز و مستی ماتمہ است!

شعر مقصود اگر آدم گری بہت

شاعری ہسم وارث پیغمبری بہت

گفتم از پیغمبری ہسم باز گوئے   سر او بامرد محرم باز گوئے
گفت اقوام و ملل آیات اوست   عصر ہائے ماز مخلوقات اوست
از دم او ناطق آمد سنگ نشست   ما ہمہ مانند حاصل او چو کشت
پاک سازد استخوان و ریشہ را   بال جبریلے دہد اندیشہ را
ہائے و پھوئے اندرون کائنات   از لب او نجم و نور و نازعات
آفتابش از والے نسبت نیست   منکر او را کمالے نسبت نیست
رحمت حق صحبت اسرار او   قہر بزدان ضربت کرار او
گرچہ باشی عفتل کل از مے مر   زانکہ او بیند تن جہاں را ہم
تین تر نہ پا براہ پر عمید   تانہ بینی آنچه می بالیست دید

نجم و نور و نازعات - اسمائے سورہ ہائے قرآن

کنده بر دیوارے از سنگِ قر

چار طاسین نبوت را نگر

شوق راہ خویش اندبے دلیل   شوق پروازے ببال جب تیل
شوق را راہ دراز آمد دو گام   این مسافر خستہ گردد از مقام
پاز دم مستانہ سوئے پر عمید   تا بلند یہائے او آمد پدید
من چہ گویم از شکوہ آن مقام   ہفت کوب در طواف او مدام
فرشیاں از نور او روشن ضمیر   عرشیاں از سرمتہ کاش لبیر
حق مرا چشم دل و گفتار داد   جستجوئے عالم اسرار داد
پردہ را برگیرم از اسرار کل
با تو گویم از طواسین رسل

سنگِ قر - قسمے از سنگ سفید

طاسین گوتم

توبہ اور نین قاصدہ عشوہ فروش

گوتم

مئے دیرینہ و محشوقِ جواں چیزے نسبت

پیش صاحبِ نظراں جو رہاں چیزے نسبت!

ہر چیز از محکم و پابندہ شناسی، گذرد

کوہ و صحرا و بروج و کراں چیزے نسبت!

دانشِ مغربیاں فلسفہ مشرقیاں

ہمہ تنجانہ و درطوفِ تباں چیزے نسبت!

از خود اندیش و ازین باد یہ ترساں گذر

کہ تو ہستی و وجود دو جہاں چیزے نسبت

در طریقے کہ بنوکِ مژہ کا ویدم من

منزل و قافلہ و ریگِ واں چیزے نسبت!

بگذر از غیب کہ این وہم و گماں چیزے نسبت

در جہاں بودن و رستن ز جہاں چیزے نسبت

آن بہشتے کہ خدا نے بتو بخش دہمہ، بیچ

تا جزائے عملِ تست جنائ، چیزے نسبت!

راحتِ جاں سلی، راحتِ جاں چیزے نسبت

در غمِ ہم نفساں اشکِ واں چیزے نسبت

چشمِ مخمور و نگاہِ غلط انداز و سرد

ہمہ خوب است و لے خوشتر از آن چیزے نسبت

حسن رخسار دے ہست دے دگر نسبت
حسن کردار و خیالات خوشاں چیزے ہست!

رقاصہ

فرصت کشمکش مدہ این دل بے قرار را
یک دوشکن زیادہ کن گیسوئے تابدار را
از تو درون سینہ ام برق تجلی کہ من
بامہ و مہر وادہ ام تلخی انتظار را
ذوق حضور در جہاں رسم صنم گری نہاد
عشق فریب می دہد جان مہی و اوار را!
تا بفرایغ خاطرے نغمہ تازہ زخم
باز بہ مرغزار وہ طائر مرغزار را

طبع بلند وادہ، بست ز پائے من کشائے
تا بہ پلاس تو دہم خلعت شہریار را
تیشہ اگر بہ سنگ نہ این چه مقام گفتگوست؟
عشق بدوش می کشد این ہمہ کو ہسار را!

طایمین از تسنت

از مایش کردن اہرن از تسنت را

اہرن

از تو مخلوقات من نالاں چوئے از تو مارا فرودیں مانند فرے
در جہاں خوار و زبونم کردہ نقش خود رنگیں ز خونم کردہ

زندہ حق از جلوہ سیناے تست

مرگ من اندر دیدِ صباے تست!

تجیہ بر میثاقِ بزداں اہلی است

بر مرادش راہ رفتن گم رہی است

زہرہا در بادۂ گلغامِ اوست

ازہ و کرم و صلیبِ العامِ اوست!

جز دعا با توحّ تدبیرے نہ داشت

حرفِ آن بیچارہ تاثر نداشت!

شہر را بگذار و در غارے نشیں

ہم بہ خیلِ نوریاں صحبت گزیں

از نگاہے کمیہ کن خاک را

از مناجاتے بسوز افلاک را

در کہستانِ چوں کلیم آوارہ شو

نیم سوزِ آتشِ نطنابہ شو

لیکن از پنجمی بیری باید گذشت

از چہنیں ملاگری باید گذشت!

کس میانِ ناکساں ناکس شود

فطرتش گر شعلہ باشد خس شود

تانبوت از ولایت کمتر است

عشق را پیغمبری در دہراست!

ارہ، و کرم، و صلیب، تبلیغات بہ قصص پیغمبران

خیز و در کاشانہ وحدت نشیں

ترکِ جلوت گورے و در خلوت نشیں!

زندگیت

نور دریاے است ظلمتِ سحاش

ہم چو من سیدے نژاد اندر دلش

اندرونم موجہائے سہبتی را

سیل را جز غارتِ ساحل چہ کار؟

نقشِ بیرنگے کہ اورا کس ندید

جز بخونِ اہرمن نتوان کشید!

خوشینق را و نمودن زندگی است

ضربِ خود را آزمودن زندگی است!

از بلا ہا بچتہ تر گرد و خودی

تا حد را پرده در گرد و خودی

مرد حق ہیں جس نہ حق خود را ندید

لا الہ می گفت درخوں می تپید!

عشق را درخوں تپیدن آبروست

ارہ و چوب رسن عیدین اوست!

درده حق ہرچہ پیش آید نکوست
مرحبانا مہربانہائے دوست!

جلوہ حق چشم من تنہا نخواست	حسن را بے انجمن دیدن خطا است
چسبیت خلوت در دوزخ سوز آرزو	انجمن دیدہ است و خلوت جستجو است
عشق در خلوت کلیم لہی است	چون بجلوت می خرامد شاہی است!
خلوت و جلوت کمال سوز و ساز	ہر دو حالات و مقامات نیاز
چسبیت آن بگذشتن از دیروشت	چسبیت این بہ تنہا نہ رفتن در ہشت!
گرچہ اندر خلوت جلوت خداست	خلوت آغاز است و جلوت انتہا
گفتہ پیغمبری درد سراسر است	عشق چون کامل شود آدم گرفت است!

راہ حق با کاروان فتن خوش است

بمحو جان اندر جہاں فتن خوش است!

طاہرین مسیح

رویائے حکیم طالسطانی

در میان کو ہزار ہفت مرگ	وادئی بے طاہر و بے شاخ و برگ!
تاب مہ از دود گرد او چوقیر	آفتاب اندر فضائش تشنہ میر!
رود سیماہ اندراں ادی رواں	خم بجم مانند چوئے کہکشاں
پیش او پست و بلند راہ مسیح	تند سیر و موج موج و بیچ بیچ
غرق در سیماہ مرے تا کر	باہزاراں نالہ ہائے بے اثر!
قسمت او ابر و باد و آب نے	تشنہ و آہ بے بحر سیماہ نے!

طالسطانی - نام حکیم و صلح روسیہ

برکراں ویدم نے نازک تنے چشم او صد کارواں راہرنے
 کافری آموز پیران کنشت از نگاہش زشت خوب و خوب نشت
 گفتش تو کیستی نام تو چیست؟ این سراپا ناله و فریاد کیست؟
 گفت در چشمم فسون سامری است نامم افرنگین و کارم ساحری است
 ناگہاں آں جہتے سمیں تیخ بہ نسبت استخوان آں جواں در تن شکست
 بانگ زدے وائے بر تقدیر من وائے بر فریاد بے تاثیر من
 گفت افرنگین اگر داری نظر اند کے اعمال خود را ہم نگر
 پور مریم آں چراغ کائنات نور او اندر جہات بے جہات
 آں فلاطوس آں صلیب آں روزے زویر گردوں تو چہ کردی او چہ کرد
 اے بجانت لذت ایماں حرام اے پرستار بتان سیم خام

قیمت روح القدس شناختی

تن خریدی نفست درجاں در باختی!

طعنہ آں نازنین جہلہ مست آں جواں را نشتر اندر دل شکست
 گفت اے گندم نمائے جو فروش از تو شیخ و بہمن ملت فروش
 عقل و دین از کافر بہائے تو خوار عشق از سوداگر بہائے تو خوار
 مہر تو آزار و آزار نہاں کین تو مرگ است مرگ ناگہاں
 صحبتے با آب و گل و زیدہ بندہ را از پیش حق دزدیدہ
 حکمتے کو عقدہ اشیا کثاں با تو غیر از فکر چینی گیری ندا
 داند آں مردے کہ صاحب جہت ہے جرم تو از جرم من سنگیں تہہ است
 از دم او رفت جہاں آمد تن از تو جہاں را دخمہ می گرد و بدن
 انچہ ما کردیم با ناسوت او ملت او کرد با لاهوت او

مرگ تو اہل جہاں را زندگی است

باشش! تا بینی کہ انجام تو چیست!

طایب محمد

نوح روح ابوہبل در عرم کعبہ

سینہ ما از محمد داغ داغ! از دم او کعبہ را گل شد چرخ داغ!
 از ہلاک قیصر و کسری سرود نوجوانان را ز دست ما رُبود
 ساحر و اندر کلامش ساحری است این دو حرف لا الہ خود کافری است
 تا بساط دین آبا در نورد با خداوندان ما کرد آنچہ کرد
 پاش پاش از ضربت لات و منات انتقام از وی بگیر اے کائنات!
 دل بجان لبست از حاضر گسست نقش حاضر افسون او شکست
 دیدہ بر غائب فرو بستن خطاست آنچه اندر دیدہ می ناید کجاست!

پیش غائب سجدہ بدون کوری است دین نو کور بہت کوری دوری است

نم شدن پیش خدائے بے جہات!

بندہ را ذوقی نہ بخشد این صلوات!

مذہب او قاطع ملک و نسب از قریش و منکر از فضل عرب!
 در نگاہ او یکے بالا و پست با غلام خویش بر یکے ان نشست
 قدر احرار عرب نشناختہ با کلفتان جنش در سناختہ
 احمران با اسودان آمیختند آبروی دودمانے رنجیتند!
 این مساوات این مواخات اعجبی است خوب می دانم کہ سلمان مزدکی است
 ابن عبد اللہ فریش خوردہ است رستخیزے بر عرب آوردہ است!
 عترت ہاشم ز خود ہجور گشت از دور کعت چشم شاں بے نور گشت
 اعجمی را اصل عدنانی کجاست گنگ را گفت از سبجانی کجاست

کلفت - فریہ دبگل - سلمان - حضرت سلمان فارسی - عدنان - جد عرب - سبجان - یکے از فصیحان عرب

چشمِ خاصانِ عرب گم ویدہ کور
بنیائی اے زمہیر از خاکِ گور؟

اے تو مارا اندر میں صحرا و لیل

بشکن افسونِ نوائے حبِ سبیل!

باز گو اے سنگِ اسود باز گوے
آنچہ ویدیم از محمد باز گوے

اے سہیل اے بندہ را پوزش پذیر
خانہ خود را ز بے کیشاں بگیر

گلۂ شاں را بگرگاں کن بسیل
تلخ کن خرمائے شاں را بر نخیل!

صرصرے وہ باہوائے باد یہ
اَھمَّ اَعْجَازِ نَحْلِ خَاوِیۃِ

اے منات اے لات ازین منزل مرو
گزر منزل می روی از دل مرو

اے ترا اندر دو چشم و شاق

مہلتے اِن کُنْتَ اَز مَعْتِ الْفِرَاقِ

زمہیر - شاعر مشہور عرب

اَھمَّ اَعْجَازِ نَحْلِ خَاوِیۃِ

اِن کُنْتَ اَز مَعْتِ الْفِرَاقِ - پارہ از شعرا مراد القیس یعنی مہلتے بہ اگر قصد جدائی کردہ

فلک عطارد

زیارتِ ارواحِ جمالِ الدینِ افغانی

وسعید سلیم پاشا

مشقتِ خاکِ کارِ خود را برده پیش   در تماشا شائے تجلی ہائے خویش!

یا من افتادم بدام ہست بود   یا بدم من اسیر آمد وجود!

اندرین نیلی تنق چاک از من است؟   من ز افلاکم کہ افلاک از من است؟

یا ضمیرم را فلک در بر گرفت   یا ضمیر من فلک را در گرفت!

اندرین است این کہ بیر است؟ چیست؟   آنچه می بنزد نگہ چون است؟ چیست؟

پر زخم بر آسمانے دیگرے   پیشِ خود بنیم جہانے دیگرے

عالمے با کوہ و دشت و بحر و بر   عالمے از خاکِ ما دیرینہ تر

عالمے از ابرکے بالیدہ   دستبر آدھے نادیدہ

نقشش نابسته بر لوح وجود

خردہ گیر فطرت آنجا کس نبود!

من به رومی گفتم این صحرانوش است

در کهستان شورش دریا خوش است

من نیابم از حیات این جانسان

از کجایم آید آواز اذان؟

گفت رومی این مقام اولیاست

یک دو روزی اندرین عالم نشست

بوالشیر چون رخت از فردوس بست

نالہ ہائے صبحگاہش دیدہ است

این فضا با سوز آتش دیدہ است

پاک مردان از مقامات بلند

زائران این مهت مرام بلند

عارفان مثل جنسید و بایزید

پاک مردان چون فضیل و بوسعید

خیز تا ما را نماز آید بدست

یک دم سوز و گداز آید بدست

رفتم و دیدم دو مرد اندر قیام
مقتدی تا تا روغنانی امام

پیر رومی ہر زمان اندر حضور

گفت مشرق زمین و کس بہتر نژاد

سید السادات مولانا جمال

تُرک سالار آن حکیم در دمند

فکر او مثل معتم ام اولیست

با چنین مردان دور کعت طاعت است

ورنہ آن کالے کہ فرزندش جنت است

قرأت آن پیر مردے سخت کوش

قرأتے کر و خلیل آید بوجہ

دل از درد سینہ گردنا صبور

ضطراب شعلہ بخشد دود را

سوز و مستی می دهد داؤد را

آشکارا ہر غیاب از قرأتش

بے حجاب ام کتاب از قرأتش!

سورۃ وَاللّٰجِمِ اَنْ دشتِ خموش!

روح پاک جبرئیل آید بوجہ!

شورِ الا اللہ خیرندوار قبور!

من زجا بر خاکتم بعد از نماز دست او بوسیدم از راه نیاز
گفت رومی "ذره گردوں نورد" در دل او یک جهان سوز و درد!
چشم جز بر خوشیتن نکشاده دل بحس ناداده آزاده

تندسیر اندر فراخاتے وجود

من ز شوخی گویم اورا زنده رود

افغانی

زنده رود! از خاکدان ما بگوئے از زمین و آسمان ما بگوئے
خاکی و چون قدسیان و شن بصر! از مسلمانان بده مارا خنجر!

زنده رود

در ضمیر ملت گیتی شکن دیده ام آویزش دین و وطن!

روح در تن مرده از ضعف لقیں نامید از قوت دین مہیں
ترک ایران عرب مست فرنگ ہر کسے را در گلو شست فرنگ
مشرق از سلطانی مغرب خراب اشتراک از دین و ملت برودہ تاب!

افغانی

دین و وطن

کرد مغرب آں سر پا پیکر و فن اہل دین را داد تعالیٰ وطن
اولبت کرم کز تو در نفاق بگذر از شام و فلسطین و عراق
تو اگر داری تمیز خوب و زشت دل نہ بندی با کلوخ و سنگ و خشت
پسیت دین بر خاستن از روتے خاک تا ز خود آگاہ گردد جان پاک!
می بگنجد آنکہ گفت اللہ حقو در حد و داین لطف نام چار سو
پر کہ از خاک و بخریند ز خاک جیف اگر در خاک میرد جان پاک!

گرچه آدم برودید از آب و گل
 رنگ و نم چون گل کشید از آب و گل
 حیث اگر برتر نیز دین معیت ام
 گفت تن در شو بخاک بگذر
 گفت جاں پهنائے عالم را نگرا
 جاں ننگند در جهات اے ہوشمند
 مرد حرم بیگانه از ہر قید و بند

حرم خاک تیرہ آید در خموش
 زانکہ از بازاں نیاید کارموش

آن کف خاکے کہ نامیدی وطن
 این کہ گوئی مصدق ایران زمین
 با وطن اہل وطن را نسبتے است
 زانکہ از خاکش طلوع ملتے است
 اندرین نسبت اگر داری نظر
 بخت رہی ز موبار یک تر
 گرچه از مشرق بر آید آفتاب
 با تجلی ہائے شوخ و بے حجاب
 در تب و تاب است از سوز دروں
 تا ز قید شرق و غرب آید بروں
 برود از مشرق خود جلوہ مست
 تا ہمہ آفاق را آرد بہت

فطرش از مشرق و مغرب بری است
 گرچه او از روزے نسبت بخاری است

اشتراک و ملکیت

صاحب سرمایہ از نسل خلیل
 یعنی آل سغیب بر بے جبریل
 زانکہ حق در باطل او مضمراست
 قلب او مومن و ماغش کافر است
 غریباں گم کردہ اند افلاک را
 در شکم جویند جان پاک را
 رنگ و بو از تن نگیرد جان پاک
 جز بہ تن کارے ندارد اشتراک
 دین آل سغیب بر حق نا شناس
 بر مساوات شکم وارد اساس

تا اخوت را مقام اندر دل است
 بیخ او در دل نہ در آب و گل است

صاحب سرمایہ - کارل مارکس مصنف کتاب سرمایہ کہ اصول اشتراک را در این کتاب وضع کردہ

ہم ملوکیت بدن را فرہی است   سینہ بے نور او از دل تہی است
 مثل زنبورے کہ بر گل می چہرہ   برگ را بگذارد و شہدش برود
 شاخ و برگ رنگ و بوئے گل ہماں   بر جاش نالہ بلبل ہماں
 از طلسم و رنگ و بوئے او گذر   ترک صورت گوئے و در سنی نگر

مرگ باطن گرچہ دیدن مشکل است
 گل مخواں اورا کہ در سنی گل است!

ہر دورا جہاں نا صبور و ناشکیب   ہر دوریزداں ناشناس آدم فریب!
 زندگی این را خروج آں را خراج   در میان این دو سنگ آدم زجاج!
 این بہ علم و دین و فن آرد شکست   آں بردجاں را زتن ناں را ز دست
 غرق دیدم ہر دورا در آب و گل   ہر دورا تن روشن و تاریک دل!

زندگانی سوختن با ساختن
 در گلے تنخم دلے انداختن!

سعدی حکیم پاشا
 شرق و غرب

غربیاں را زیر کی ساز حیات   شرقیاں را عشق را ز کائنات
 زیر کی از عشق گرد و حق شناس   کار عشق از زیر کی محکم اس
 عشق چوں با زیر کی ہمہ بر شود   نقش بند عالم دیگر شود
 خمیر و نقش عالم دیگر بنہ   عشق را با زیر کی آہی نرودہ
 شعلہ آفرنگیاں نم خوردہ ایست   چشم شاں صاحب نظر دل مردہ ایست!
 زخمها خوردند از شمشیر خویش   بسمل افتادند چوں نخبہ خویش!
 سوزوستی را مجواز تا ک شاں   عصر دیگر نیست در افلاک شاں!

زندگی را سوز و ساز از نارِ تست

عالمِ نو آفریدین کارِ تست!

مصطفیٰ کو از تجدد می سزود

نو نگردد کعبه را رختِ حیات

ترک را آهنگِ نو در چنگ نیست

سینه اورا نمی دیگر نبود

لاجرم با عالم موجود ساخت

طرفکیها در نه ساد کائنات

زنده دل خلاق اعصار و دہو

چون مسلماناں اگر داری جگر

صد جهانِ تازه در آیاتِ هست

یک جهانِش عصرِ حاضر را بس است

گیر اگر در سینه دل معنی بس است

بندہ مومن ز آیاتِ خداست

بہر جہاں اندر بر او چوں قیاست!

چوں کہن گرد و جہانے در برش

می دہد قرآن جہانے دیگرش!

زنده رود

ز ورقِ ماخاکیاں بے نا خداست

کس نداند عالمِ متراں کجاست!

افغانی

عالمے در سینه ماگم ہنوز

عالمے در تظن ارقم ہنوز

عالمے بے امتیاز خون و رنگ

شام اور روشن تر از صبحِ فرنگ

عالمے پاک از سلاطین و عبید

چوں دل مومن کراش ناپدید

عالمے رعنا کہ فیض یک نظر

تخم او فگند در جان عمر!

لا يزال و وارداتش نوبنو برگ و بار محکاتش نوبنو

باطن او از تغیت ربی غمی طناب او نعت کلاب بر می

اندرون تست آن عالم نگر

می دهم از محکات او خبر!

محکات عالم قرآنی اخلافت آدم

در دو عالم هر کجا آثار عشق ابن آدم سترے از اسرار عشق

ستر عشق از عالم ارحام نیست او ز سامم حامم روم شام نیست

کوکب بے شرق و غرب بے غروب در مدارش نیشمال و نی جنوب

حرف اتنی جاعل تفت بر او از زمین تا آسمان تفسیر او

مرگ و قبر و حشر و نشر احوال او ست نور و نار آن جہاں اعمال او ست

او امام و او صلوات او جسم

او مداد و او کتاب و او مسلم!

خردہ خردہ غیب او گردد حضور

نے حدود او را نہ ملکش را خورد

از وجودش اعمت بار ممکنات

اختدال او عمی بار ممکنات

من چه گویم از بیم بے عیاش

غرق اعصار و دہورا اندر دشن!

آنچه در آدم بگنج بر عالم است

آنچه در عالم بگنج بر آدم است!

اشکارا ہرگز از جلوتش

نیست رہ جبریل را در خلوتش!

برتر از گردون مهت آدم است

اصل تہذیب جہت آدم است

زندگی اے زندہ دلانی کہ عیبت

عشق یک بین در تماشاے وئی است!

مرد و زن وابستہ یک دیگر اند

کائنات شوق را صورت گراند!

زن نگہ دارندہ نار حیات

فطرت او لوح اسرار حیات!

آتش ما را بحبان خود زند

جوہر او خاک را آدم کند

در ضمیرش ممکناتِ زندگی   از تب و تابش ثباتِ زندگی
شعله کز لے شمر ہا در گسست   جان تن بے سوز او صوت نہ نسبت
ارج ما از ارجبند یہائے او   ماہم از نقش بند یہائے او

حق ترا داد است اگر کتابِ نظر

پاک شو قدسیتِ اور انگر

اے ز دینت عصر حاضر برودہ تاب   فاش گویم با تو اسرارِ حجاب

ذوقِ تخنیلق آتشے اندر بدن   از فروغ او فروغِ انجمن!

ہر کہ بردار و ازیں آتش نصیب   سوز و ساز خویش را اگر دور قیب

ہر زمان نقشش خود بہت نظر   تا نگیم در لوح او نقشِ دیگر

مصطفیٰ اندر حرا خلوت گزید   مدتے جز خوشیتن کس را ندید

نقش ما را در دل اور نختند   ملتے از خلوتش نگنختند

می توانی من کبریاں شدن   منکر از شان نبی نتوان شدن

گر چہ داری جان روشن چون کلیم   ہست افکار تو بے خلوت عقیقہ!

از کم آہیں زنی تخنیل زندہ تر

زندہ تر جویندہ تر یا بندہ تر!

علم و ہم شوق از مقاماتِ حیات   ہر دو می گیر و نصیب از واردات!

علم از تحقیق لذت می برد   عشق از تخنیلق لذت می برد

صاحب تحقیق را جلوت عزیز   صاحب تخنیلق را جلوت عزیز

چشم موم سے خواست دیدار وجود   این ہمہ از لذتِ تحقیق بود

لن ترانی نکمت ہا دار و دقیق   اندکے کم شود دریں بحب عمیق

ہر کجا بے پردہ آثارِ حیات   چشمہ زارش در ضمیر کائنات

در نگر ہنگامہ آفاق را   ز حمتِ جلوت مدہ حنلاق را

حفظ ہر ش آفریں از خلوت است

خاتم اور انگیس از خلوت است

۲- حکومتِ الہی

بندۂ حق بے نیاز از بہر مقام   نے غلام اورانہ او کس اعتراف
بندۂ حق مردِ آزاد بہت و بس   ملک آئینش خدا داد بہت و بس
رسم و راہ و دین و آئینش ز حق   زشت و خوب تلخ و لذت بخش ز حق
عقل خود بین فاعل از بہبود غیر   سود خود بیند نہ بسیند سود غیر
وحی حق بسیند سود ہمہ   درنگاہش سود و بہبود ہمہ
عادل اندر صلح و ہم اندر مصاف   وصل و فصلش لایراعی لایخاف
غیر حق چوں ناہی و آمر شود   زور و بر ناتوان متاہر شود

زیر گردوں آمری از قاہری است

آمری از ماسوا اللہ کافری است

قاہر آمر کہ باشد پختہ کار   از قوانین گرد خود بست در حصار

لایراعی لایخاف - نہ رعایت ہی کند نہ خوف از کسے دارد

جرّہ شاہین نیز چنگ زود گیری!   صحوہ را در کار ہا گیر دستیر
قاہری را شمع و دستوں دے ہد   بے بصیرت سرمہ با کولے دے ہد!

حاصل آئین و دستورِ ملوک؟

دہ خدایاں فریب و دہتقاں چو دوک!

وائے بردستورِ جمہورِ فرنگ   مردہ تر شد مردہ از صورِ فرنگ!
حقہ بازاں چوں سپہر گرد کرد   از احم بر تخت بر خور چید نزد!
شاطران این گنج و آں رنج بر   ہر ماں اندر کمین بیک دگر
فانش باید گفت سربہراں   مہتاع و این ہمہ سوداگراں!
دیدہ ہا بے نم ز حبتِ سیم وزر   مادراں را بار و دوش آمد سپر
وائے بر قومے کہ از بیم شمر   می برد نم را ز اندام شجر!
تانیار و زخمہ از تار شش سرود   می کشد نا زادہ را اندر وجود!
گرچہ دارد شیوہ ہائے رنگ رنگ   من بجز عبرت نگیںم از فرنگ!

اے تفتلیدش اسیر آزاد شو

وہن متراں بگی آزاد شو!

۳۔ ارض ملک خداست

سرگذشت آرم اندر شرق و غرب بہر خاک کے فتنہ ہائے حرب و ضرب!

یک عروس و شوہر او ماہمہ آن فسو نگر بے ہمہ ہم باہمہ!

عشوہ ہائے او ہمہ مکر و فن است نے از این تو نہ از آن من است!

در ساز و با تو این سنگ و حجر این ز اسبابِ حضر تو در سفر!

اختلاطِ خفتہ و بیدارِ حسیت؟ ثابتے را کار با سیارِ حسیت؟

حق زمین را جبر متارِع مانگفت این متارِع بے بہا مرفت بہت مغت

وہ خندایا بخت از من پذیر رزق و گور از و بے گیر اورا گیر

صحبتش تا کے تو بود و او نبود تو وجود و او نمود بے وجود

تو عفت ابی طائفِ افلاک شو بال و پر بخت او پاک از خاک شو

باطن الارض ملک خداست

ہر کہ این ظاہر نہ بیند کافر است

من گویم در گذر از کاخ و کوی دولت تست این جہان رنگ و بوے

دانه دانه گوہر از خاکش بگیر صید چوں شاہین ز افلاکش بگیر

تیشہ خود را بکسارش بزن نورے از خود گیر و بر ناکش بنزن

از طریق آذری بیگانہ باش بر مراد خود جہان تو تراش!

دل بزنگ و بوے و کاخ و کومدہ دل حریم اوست جز با او مدہ!

مردن بے برگ و بے گور و کفن؟ گم شدن در نقرہ و فرزند زن!

ہر کہ حرفے لا الہ الا ہو از بر کند عالمے را گم بخوش اندر کند

فقر جوع و رقص و عربانی کجاست

فقر سلطانی است رہبانی کجاست

۴- حکمت خیر کثیر است

گفت حکمت را خدا خیر کثیر
 علم حرف و صوت را شهپر دهر
 علم را بر اوج افلاک است ره
 نسنه او نسنه تفسیر کل
 دشت را گوید جبا بے ده دهر
 چشم او پروا روات کائنات
 دل اگر بند و به حق، پیغمبری هست
 علم را بے سوز دل خوانی شر است
 عالمے از عنایه او کور و کبود
 بحر و دشت و کوہسار و باغ و راغ
 هر کجا این خیر را بینی بگبیر
 پاکی گوهر به ناگوهر در هر
 تاز چشم مهر بر کنت درونگه
 بسته تدبیر او قفس تدبیر کل
 بحر را گوید سر ا بے ده دهر
 تا بے بیند محکمت کائنات
 و در زحق بیگانه گردد کافر ی هست
 نور او تاریکی بحر بر است
 فرودیش برک ریز هست بود
 از بیم طیاره او داغ داغ!

سینه افرنک را نارے از دست
 سیر و اثر و نه دهر ایام را
 قوتش ابلیس را یارے شود
 کشتن ابلیس کارے مشکل است
 خوشتر آن باشد مسلمانش کنی
 از جلال بے جمالے الاماں
 علم بے عشق است از طاغوتیاں
 بے محبت علم و حکمت مرده
 لذت شبح خون و یلغارے از دست
 می برد سرمایه اقوام را
 نور نار از صحبت ناکے شود
 زانکه او کم اندر اعماق دل است
 کشته شمشیر قرآنش کنی
 از فراق بے وصالے الاماں
 علم با عشق است از لاهوتیاں
 عقل تیرے بر هدفت ناخورده

کور را بسیننده از دیدار کن

بولهب را حمید را کدر کن!

زنده رود

محکاتش و انمودی از کتاب هست آن عالم هنوز اندر حجاب!

پرده را از چہرہ نکشاید چہ را
 از خمیہ ماہیوں ناید چہ را
 پیش مایک عالم فرسودہ ایست
 ملت اندر خاک و آسودہ ایست
 رفت سوزِ سینہ تا تار و کرد
 یا مسلمان مردیافتہ آن مرد

سعید سلیم پاشا

دین حق از کافر بی رسوا تر است
 زانکہ ملا مومن کافر گراست
 شبنم ما در نگاہ مایم است
 از نگاہ اویم ما شبنم است
 از شکر فیہائے آن قرآن فروش
 دیدہ ام روح الامیں در خروش
 ز آنسوئے گردوں دشمن بگایہ
 نزد او ام لہکتاب افسانہ
 بے نصیب از حکمت دین نبی
 آسمانش تیرہ از بے کوبی
 کم نگاہ و کور ذوق و ہرزہ گرد
 ملت از قال و آفوش فرد فرود
 مکتب و ملا و اسرار کتاب
 کور مادر زاد و نور آفتاب

دین کافر منکر و تدبیر حیرت
 دین ملا فی سبیل اللہ فساد

مرد حق جان جہان چار سوے
 آن بخلوت رفتہ را از من بگوے
 اے ز افکار تو مومن را حیات
 از نفسہائے تو ملت را ثبات
 حفظ قرآن عظیم آئین تست
 حرف حق را فاش گفتن دین تست
 تو کلیمی چند باشی سرنگوں
 دست خویش از آستین آور بروں
 سرگذشت ملت بیضا بگوے
 باغزال از وسعت صحرا بگوے

فطرت تو مستنیر از مصطفیٰ است

باز گو آخر مہت ام ما کجا است؟

مرد حق از کس نگیرد رنگ و بو
 مرد حق از حق پذیرد رنگ و بو
 ہر زمان اندر تنش جانے دگر
 ہر زمان اورا چو حق شانے دگر
 راز ہا با مرد مومن باز گوے
 شرح رمز کل مسیوم باز گوے

جز مومن منزل ندارد کاروان غیر حق در دل ندارد کاروان

من نمی گویم که راهش دیگر است

کاروان دیگر نگاهش دیگر است!

اقعانی

از حدیث مصطفی داری نصیب؟ دین حق اندر جهان آمد غریب!

با تو گویم معنی این حرف بگر غریبت دین نیست فقر اهل ذکر

بهر آن مردی که صاحب جستجو است غریبت دین ندرت آیات اوست

غریبت دین هر زمان نوع دیگر نکمت را در یاب اگر داری نظر

دل بآیات مبس و بگیر به بند تا بگیری عصر نور را در کمت!

کس نمی داند اسرار کتاب شرقیاں هم غربیاں در بیچ و تاب

روسیاں نقش نوی انداختند آب و ناں بردند و دین در خمتند!

وغیب، تلخیص بحیثی الامام حاء غریب الخ

حق بهین حق گوے و غیر از حق مجوے

یک و حرف از من باں ملت بگوے

پیغام اقعانی با ملت و سیه

منزل و مقصد و دست آن دیگر است رسم آئین مسلمان دیگر است

در دل او آتش سوزنده نیست مصطفی در سینه او زنده نیست!

بندة مومن دست آن بر نخورد در ایام او نه می دیدم نه درد

خود طلسم قیصر و کسری شکست خود سر تخت ملوکیت نشست!

تا نهال سلطنت قوت گرفت دین او نقش از ملوکیت گرفت

از ملوکیت نگه گردد و گر

عقل و هوش رسم و ره گردد و گر!

تو که طرح دیگر انداختی دل زدست و کهن پر خستی

ہنچو ما اسلامیاں اندر جہاں   قیصریت را شکستی استخوان
 تا بر افروزی چراغ در ضمیر   عبرتے از سرگذشت ما بگیر
 پائے خود محکم گزار اندر نبرد   گرد این لات و ہبل دیگر مگرد
 ملتے می خواهد این دنیا تے پیر   آنکہ باشد ہم بشیر و ہم ندیر!
 بازی آئی سوتے اقوام شرق   بستہ ایام تو با ایام شرق
 تو بجاں فگندہ سوزے دگر   در ضمیر تو شب و روزے دگر!
 کہنہ شد آفرنگ را آئین و دیں   سوتے آن ویر کہن دیگر مبین
 کردہ کار خدا ونداں تمام   بگذر از لاجانب الا حسام
 در گذر از لاکا اگر جویندہ   تارہ اثبات گیری زندہ

اے کہ می خواهی نظام عالمی

جستہ اور اساس محکمے؟

داستان کہنہ شستی باب باب   فکر را روشن کن از اُم کتاب

با سید فاماں پیدہ کیا کہ داد؟   مردہ لا قیصر و کسرے کہ داد؟
 در گذر از جلوہ ہائے رنگ لنگ   خویش را دریاب از ترکِ فرنگ!
 گزر مگر غریباں باشی خمیر   رو بہی بگذار و شیری پیشہ گیر
 چہیت و باہی تلاکش ساز و برگ   شیر مولاجوید آزادی مرگ
 جز بہت قرآن ضغمی رو باہی است   فقر قرآن اصل شاہنشاہی است
 فقر قرآن اختلاط ذکر و فکر   فنکد را کامل ندیدم جز بذاکر
 ذکرہ ذوق و شوق را دادن ادب   کار جان است این کار کام و لب
 خیزد آنکے شعلہ ہائے سینہ سوز   با مزاج تو نمی سازد ہنوز

اے شہید شاہد رعنائے فکر

با تو گویم از تجبلی ہائے فکر

چہیت قرآن؟ خواجہ را پیغام مرگ   دستگیر بندہ بے ساز و برگ!
 ہیچ خیر از مردک ز رکش محو   لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا

از ربا آتش چرمی زاید بفتن! کس نداند لذت قرض حسن!
 از ربا جان تیره دل چون خشت سنگ آدمی در زنده بے دندان و چنگ!
 رزق خود را از زمین برون بر و است این متاع بنده و ملک خداست
 بنده مومن امین، حق مالک است غیر حق هر شے که بینی مالک است
 رایت حق از ملوک آمدنگون قریب با از دخل شان خوار و زبون

آب و نان ماست از یک ماده

دوده آدم کفیس و احدی

نقش قرآن تا درین عالم نشست نقشهائے کاهن و پاپا شکست
 فاش گویم آنچه در دل مضمراست این کتابے نصیحت چیزے دیگر است!
 چون بجاں در رفت جاب و بگری شود جاب و بگری شد جهان دیگر شود

مالک - تبلیغ بایه شریفه کل شیء هالک الا وجهه

قریب با از دخل الخ تبلیغ بایه شریفه ان الملوک الا اذ خلوا الخ
 کفیس و احدی تبلیغ بایه شریفه ما خلقکم ولا بعثکم الخ

مثل حق پنهان و هم پیداست این زنده و پاسبند و گویاست این
 اندر و تقدیر هائے غرب و شرق سرعت اندیش پیداکن چو برق
 با مسلمان گفت جاب بر کف بنه هر چه از حاجت فزون داری بده
 آفریدی شرع و آئینے دگر اندکے با نور قرآنش نگر

از بجم وزیر حیات آگه شوی

هم زلفتی حیات آگه شوی

مخفل مابے مے و بے ساتی است سازت آن را نواها باقی است
 زخمه مابے اثر افتد اگر آسمان دارد هزاران زخمه و ر
 ذکر حق از امتاں آمد غنی از زمان و از مکاں آمد غنی!
 ذکر حق از ذکر هر ذاکر جداست احتیاج روم و شام اورا کجا است
 حق اگر از پیش ما برداروش پیش قومے دیگرے بگذاروش
 از مسلمان دیده ام تفتت لید و ظن هر ماں جانم بلر زود و بدن!

ترسم از روزی که محرمش کنند
آتش خود بر دل دیگر زنند!

پیرومی به زنده رودی گوید که شعر بیایا

پیرومی آں سراپا جذب درو	این سخن وانم که با جانش چه کرد
از دروں آہے جگر دوز کے شید	اشک اور نگین ترا ز خون شہید
آنکے تیرش جز دل مرداں نہ سفت	سوئے افغانی نگاہے کرد و گفت
دل سخن مثل شفق باید زدن	دست در فراق حق باید زدن
جان امید است چوں جتے واں	ترک امید است مرگ جاوداں
باز درین دید و گفت زنده رود	باد و بیتے آتش افکن در وجود
ناقہ ماخستہ محفل گراں	تلخ تر باید نوائے سارہاں
امتحان پاک مرداں از بلاست	تشنگاں را تشنه تر کردن دوست

درگذر مثل کلیم از رود نیل
سوئے آتش گام زن مثل خلیل!

نغمہ مردے کہ دارد بچئے دوست
ملتے رامی برد تا کونے دوست!

غزل زنده رود

این گل و لاله تو گوئی کہ مقیم اندہمہ	راہ پیمای صفت موج نسیم اندہمہ
معنی تازه کہ جو نیم نبیا بیم کجاست	مسجد و مکتب و میخانہ عقیم اندہمہ
حرفے از خوشستن آموز در آن حرف لبو	کہ دریں خانقہ بے سوز کلیم اندہمہ
از صفا کوشی این تکیہ نشیناں کم گوئے	مورے ز ولید و ماش مستہم کلیم اندہمہ
چہ حرمہا کہ درون حرمے ساختہ اند	اہل توحید یک اندیش و دو نیم اندہمہ

مشکل این نسبت کہ بزم از سر تن گامہ کند

مشکل این است کہ بے نقل و نیم اندہمہ

فلك زهير

فلك زهير
كتاب في علم الفلك
المؤلف: زهير بن علي
تأليفه: 1000
موضوع: علم الفلك
عدد النسخ: 100
ملاحظات: كتاب مهم في علم الفلك
مكتبة: مكتبة جامعة القاهرة

فلکِ زہرہ

در میان ما و نورِ قیامت اب
از فضائے تو بتو چندین حجاب!
پیش ما صد پرده را او بختند
جلوه ہائے آتشیں را بختند
تا ز کم سوزی شود دل سوز تر
سازگار آید شاخ و برگ بر
از تب او در عرقِ لاله خون
آبجو از رقص او سیلاب گوں
ہم چنان از خاک خیزد جان پاک
سوئے بے سوئی گریزد جان پاک
در رہ او مرگ و حشر و حشر و مرگ
جز تب و تاب بے ندادد ساز و برگ
در فضائے صد پہرہ لگوں
غوطہ سپیم خوردہ باز آید بروں
خود حریم خویش و ابدا سپیم خویش
چوں ذبح اللہ در سلیم خویش!

پیش او نه آسمان نه خیمبر است
ضربت او از ممت تمام حید است
این ستیز و مبدم پکش کند
محکم دستیار و چالاکش کند
می کند پرواز در پهنای نور
مخبلش گیرنده جبریل و حور!

تاز ما زاغ البصر گیر نصیب

بر ممت تمام عبدی که دور قیب!

از مقام خود نمیدانم کجاست
این قدر دانم که از یاران جدید است
اندر و نم جنگ بے خیل و سپه
بیند آن کو هم چو من دارد نگه
بے خبر مردان ز رزم کفر و دین
جان من تنها چو زین العابدین!
از مقام و راه کس آگاه نیست
جز نوائے من چو مرغ راه نیست!
غرق دریا طغی کُ برنا و پیر
جان با عمل برده یک مرد فقیر!
بر کشیدم پرده های این و شاق
ترسم از وصل و بسالم از فراق!

ما زاغ البصر تلویح بآیه شریفه ما زاغ البصر و ما طغی

وصل اگر پایان شوق است الحذر
لے خنک آه و فغان بے اثر!
راه رو از جاده کم گیر و سراغ
گر بجایش سازگار آید سراغ
آن ولے دارم که از ذوق لظنر
هر نماں خواهد جهانے تازه ترا!

رومی از احوال جان من خبر
گفت می خواهی دگر عالم بکبیر!

عشق شاطر ما بدستش مهره ایم -
پیش بسنگ در سواد زهره ایم

عالمے از آب و خاک او را قوام
چون سرم اندر غلاف مشک فام

بانگاہ پرده سوز و پرده در
از درون میخ و مارغ او گذر

اندر و بینی حسد ایان کهن
می شناسم من همه راتن به تن

بعل و مردوخ و یعوق و نسر و نسر

رم خن و لات و منات و عسر و عسر

برقیام خویش می آرد دلیل

از مزاج این زمان بے خلیل

مجلس خدایان اقوام شریف

آن ہوائے تند و آن شگول سحاب	برق اندر ظلمت شمس گم کردہ تاب
قلزمے اندر ہوا آونجیتہ	چاک دامان و گہر کم رنجیتہ!
ساحش ناپید و محوش گرم خیز	گرم خیمہ رو با ہوا ہاکم ستیز!
رومی و من اندر آن دریائے تیر	چوں خیال اندر شبستان ضمیر!
اوسفر با دیدہ و من نوسفر	در دو چشم نا صبور آمد فطرس
ہرزماں گفتم نگاہم نار ساست	آن دگر عالم نمی بینم کجاست
تانشان کو ہزار آمد پدید	جو شب بار و مرغزار آمد پدید!
کوہ و صحرا صد بہار اندر کنار	مشکبار آمد نسیم از کوہ ہزار!
نغمہ ہائے طائران ہم نفس	چشمہ زار و سبزہ ہائے نیم رس

تن ز فیض آن ہوا پاپسندہ تر	جان پاک اندر بدن سنبسندہ تر
از سرگہ پارہ کردم فطرس	خرم آن کوہ و کمر آن دشت و در!
وادئی خوش بے نشیب بے فراز	آب خضر آرد بخاک اونیا از
اندریں وادی حسدایان کہن	آن خدائے مصر این لب الیمین
آن زار باب عرب این از عراق	این الہ الوصل و آن رب الفراق
این ز نسل مہر و داماد قمر	آن بہ زوج مشتری دار و نظر
آن یکے در دست او تیغ دورو	واں دگر سچ پید مارے در گلو
ہر یکے تر سندنہ از ذکر جمیل	ہر یکے آزرده از ضرب خلیل
گفت مروح آدم از یزدان گرنجیت	از کلیسا و حرم نالان گرنجیت
تا بقیہ ترا پدید با دراک نطنس	سوئے عہد رفتہ باز آید نگر!
می برد لذت ز آثار کہن	از تجسلی ہائے ما دار و سخن!
روزگار افسانہ دیگر کشاد	می وزو زان خاکداں با دم را د!

بعل از فرطِ طربِ خوش می سرود
بر خدا یانِ رازِ ہائے ماکشود!

نغمہ بعل

آدم این نیلی تنق را بردرید   آنسوئے گردوں خدائے راندید
در دلِ آدم بحبِ زانکارِ حسیت   ہچھو موجِ این سر کشید و آں رمید!
جانش از محسوس می گیرد قرار   بوکہ عہدِ رفتہ باز آید پدید
زندہ بادِ افرنگیِ مشرق شناس   آنکہ مارا از لحدِ بیرون کشید!
اے خدایانِ کہنِ وقتِ بہتِ وقت!

در نگر آں حلقہ وحدتِ شکست   آلِ ابراہیم بے ذوقِ الست!
صحبتش پاشید جاشِ ریز ریز   آنکہ بود از بادۂ جہیلِ مست!
مردِ محرفتا دور بندِ جہات   با وطنِ پیوست از یزداں گسست!

نخن او سر و از شکوہِ دیریاں   لاجرم سپیرِ حرم زنا رست!
اے خدایانِ کہنِ وقتِ بہتِ وقت!

در جہاں باز آمد آیامِ طرب   دُیس ہنرمیتِ نمودہ از ملکِ و نسب!
از چراغِ مصطفیٰ اندیشہِ حسیت   زانکہ اوراپت زند صد بولہب!
گرچہ می آید صدائے لالہ   آنچہ از دلِ رفت کے ماند بلب!
اہرمن را زندہ کرد افسونِ غرب   روزِ یزداں ز دروازہٴ سیم شب!
اے خدایانِ کہنِ وقتِ بہتِ وقت!

بندِ دین از گردشِ باید کشود   بندۂ مابندۂ آزاد بود
تا صلوات اورا گراں آید ہے   رکعتے خواہیم و آں ہم بے سجود
جذبہ ہا از نغمہ می گرد و بلند   پس چہ لذت در نمازِ بے سرود!
از خداوندے کہ غیب اور اسزود   خوشتر آں دیوے کہ آید در شہود!
اے خدایانِ کہنِ وقتِ بہتِ وقت!

فرود قتن بد ریائے زہرو

دیدن ارواح فرعون کشترا

پیرِ روم آن صاحبِ ذکرِ جمیل، ضرب اور اسطوتِ ضربِ خلیل
ایں غزل در عالمِ مستی سرود ہر خدائے کہت آمد در سجود!

غزل

باز بر رفتہ و آئینہ نظر باید کرد
عشق بر ناقہ ایام کشت محلِ خویش
پیر یا گفت جہاں بروشنی محکم نیست
تو اگر ترک جہاں کردہ سراوداری
ہلہ بر خمیسنر کہ اندیشہ دگر باید کرد
عاشقی؟ را حلہ از شام و سحر باید کرد
از خوش و ناخوش او قطع نظر باید کرد
پس خستیں ز سرِ خویش گنڈ باید کرد

گفتمش در دلِ من لالت و منات بہت
گفت این بہت کدرا ز زہر باید کرد

باز با من گفت بر خیز اے سپر
آن کہستاں آن جبالِ بے کلیم
در پس او تسلیمِ الماس گوں
نے بوج و نئے بسیل اور اخلل
ایں مقامِ سرکشانِ زور مست
آن یکے از شرق و آن دیگر ز غرب
آن یکے بر گردشِ چوبِ کلیم
ہر دو فرعون این صغیر و آن کبیر
ہر کسے با تلخی مرگ آشناست
در پتے من پابند از کس مہتر کس
جز بدنام نامہ میا وینے اے سپر
آنکہ از برف است چون انبارِ سیم
آشکارا تہ در روش از بروں
در مزاج او سکونِ لم یزل
منت کرا ان غائب حاضر بہت
ہر دو با مردانِ حق در حربِ ضرب
واں دگر از تیغ درویشے دونیم
ہر دو در آغوشِ دریا تشنہ میر
مرگِ حبت راں آیاتِ خدست
دست در دستم بد از کس مہتر کس

سینہ دریا چو موسے بر درم

من ترا اندر ضمیر او برم

بکر بر ما سینہ خود را کشود   یا ہوا بود و چو آبے دانمود
 قعر او یک ادنی بے رنگ بود   دادنی تاریکی او تو بتو
 پیر رومی سورہ ظہر   زیر دریا ما ہتتاب آمدن شد
 کوہ ہائے شستہ و عریان شد   اندھاں سر گشتہ و حیران و مرد
 سوئے رومی یک نظر نگریستند   باز سوئے یک گریز گریستند
 گفت فرعون این سحر! این جبرئے نور!   از کجا این صبح و این نور و ظہور؟

رُومی

ہر چہ پنهان است از و پیداستے

اصل این نور ازید بیضاستے!

فرعون

آہ نعت عقل و دین در خستم   دیدم و این نور را نشناختم!
 اے جہاں داراں سوئے من بگرید   اے زیاں کاراں سوئے من بگرید!
 وائے قوے از ہوس گردیدہ کور   می برد غسل و گہرا از خاک گور!
 پیکرے کو در عجائب خانہ ایست   بر لب خاموش او افسانہ ایست!
 از ملوکیت خبر ما می دهد   کور چشمہاں را لطف ما می دهد
 چلیست تقدیر ملوکیت بہ شقاق   محکمی جستن ز تدبیر نفاق!
 از بد آموزی ز بول نعت بر ملک   باطل و آشفتہ تر تدبیر ملک!

باز اگر بسینم کلیم اللہ را

خواہم ازوے یک دل آگاہ را

رُومی

حاکمی بے نور جان خام است خام
 بے ید بیضا طو کیت حرام
 حاکمی از ضعف محکومان قوی است
 بخش از حومان محرومان قوی است
 تاج از باج است از تسلیم باج
 مرد اگر سنگ است می گردد ز باج
 فوج و زندان و سلاسل بیزی است
 اوست حاکم که چنین ساسان غنی است

ذوالخرطوم

مقصد قوم فرنگ آمد بلند
 از پتے لعل و گهر گورے نمکند
 سرگذشت مصر و فرعون و کلیم
 می توان دیدن ز آثار قدیم
 علم و حکمت کشف اسرار است بس
 حکمت بے جستجو خوار است بس

فرعون

قبر ما را علم و حکمت بر کشود
 لیکن اندر تربت مهدی چه بود؟

نمودار شدن در ویش سووانی

برق بے تابانه خشید اندر آب
 موهبا بالید و غلطید اندر آب
 بوی خوش از گلشن جنت رسید
 روح آں در ویش مصر آمد پدید
 در صدف از سوز او گوهر گذاخت
 سنگ اندر سینتہ کشنر گذاخت
 گفت "اے کشنر اگر داری نظر
 آفتابم خاک در ویش نگرا
 آسمان خاک ترا گورے ندا
 مرقدے جز در یم شورے ندا
 باز حرف اندر گلوئے او شکست
 از لبش آہے جگر تابے گسست

گفت "اے روح عرب بیدار شو
چون نیساگان خالق اعصار شو!
اے فواد اے فیصل اے ابن سعود
تا کجا بر خویش بچیدین چو دودا
زنده کن در سینہ آن سوزے کہ رفت
در جہاں باز آور آن روزے کہ رفت!
خاکِ لطیفِ خالدے بیکر بزاے
نغمہ تو حید را دیگر سراے
اے نخیل دشت تو بالند تر
بر نخیل دراز تو فاروقے دگرے
اے جہان مومنان مشک فام
از تومی آید مرا بوسے دوام!
زندگانی تا کجا بے ذوق سیر
تا کجا لغت دیر تو در دست غیر!
بر ممتام خود نیاتی تا بکے
استخوانم در میے نالہ چونے!

از بلا ترسی بہ حدیثِ مصطفیٰ است

مرد را روز بلا روز صفت است

سارباں یاراں بہ شرب ما بہ نجد
آں حدی کو ناقہ را آرد بوجد!
ابر بارید از زمین ہا سبزہ دست
می شود شاید کہ پائے ناقہ دست!

جانم از دردِ جدائی در نفیر
جانم از دردِ جدائی در نفیر
ناقہ مست سبزہ و من مست دست
ناقہ مست سبزہ و من مست دست
آب را کردند بر صحرای سبیل
آب را کردند بر صحرای سبیل
آں دو آہود در قفائے یک دگر
آں دو آہود در قفائے یک دگر
یک دم آب از چشمہ صحرانورد
یک دم آب از چشمہ صحرانورد
ریگِ شت از نم شمال پر نیایاں
ریگِ شت از نم شمال پر نیایاں
حلقہ حلقہ چوں پرتہ یونم
حلقہ حلقہ چوں پرتہ یونم

سارباں یاراں بہ شرب ما بہ نجد

آں حدی کو ناقہ را آرد بوجد!

اہلِ مریخ

چشم را یک لخطہ بستم اندر آب   اندکے از خود گستم اندر آب !
 رخت بروم زی جہانے دیگرے   با زمان و با مکانے دیگرے !
 آفتاب ما با فاقش رسید   روز و شب را نوح دیگر وقت سیر !
 تن ز رسم و راہ جہاں بیگانہ لہیت   در زمان و از زمان بیگانہ لہیت !
 جان ما سازد بہر سوزے کہ ہست   وقت او خرم بہر روزے کہ ہست !
 می نگردد کہنت از پرواز روز   روزہا از نور او عالم فرود !

روز و شب را گردش سپیم از دست

سیر او کن زمانکہ ہر عالم از دست !

مرغزارے بار صد گاہ بلبند   دور بین او شریا در کمنہ !

خلوت نہ گنبد خضر است این
 گاہ جستم وسعت اور اکراں
 پیر روم آن مرشد اہل نظر
 چوں جہان ماطلسیم رنگ بوست
 ساکنانش چوں فرنگاں ذوقوں
 بر زمان و بر مکان قاہر تر اند
 بر وجودش آن چیاں چہ پند
 خاکیاں را دل بہ بند آب و گل
 چوں دلے در آب گل منزل کند
 مستی و ذوق و سرور از حکم جاں
 در جہان ماد و تا آمد وجود
 خاکیاں را جان و تن مرغ و قفس
 یا سواد خاکدان ماست این؟
 گاہ دیدم در فضا تے آسماں!
 گفت میرنج است این عالم نگر!
 صاحب شہر و دیار و کاخ و کوست!
 در علوم جہان و تن از ما فزوں!
 زانکہ در علم فصنا ما ہر تر اند
 ہر خم و پیچ فصنا را دید اند
 اندرین عالم بدن در بند دل!
 ہر چہ می خواہد بآب و گل کند
 جسم را غیب و حضور از حکم جاں!
 جان و تن، آن بے نمو آن بانموا!
 فکر مرنجی یک اندیش است بس!

چوں کسے را می رسد روز فراق
 یک دو روزے پیشتر از آن مرگ
 جان نشاں پروردہ اندام نیست
 تن بچویش اندر کشیدن مردن است
 برتر از فن کبر تو آمد این سخن
 زان کہ جان تست محکوم بدن!
 چست ترمی گردد از سوز فراق!
 می کند پیش کساں اعلان مرگ!
 لاجرم خود کردہ اندام نیست!
 از جہاں در خود رسیدن مردن است!

رحمت این جایک دم باید کشاد

این چنین فرصت خدا کس را نداد!

بر آمدن انجم شناسی از صد گاہ

پیر مرے لیش او مانند برون
 تیز ہیں مانند و انایانِ غرب
 دیر سال و قانتش بالا چو سرو
 سالہا در علم و حکمت کردہ صرف
 کسوتش چوں پیر تو سایانِ غرب
 طلعتش تابند چوں تو کان مرو

آشنائی رسم و راه طریق
 آدمی را دید و چون گل بپوش گفتم
 پیکر گل آن اسیر چند و چون
 خاک را پروانه بے طیاره داد
 نطق و ادراکش روان چو آبجو
 این همه خواب است یا افسونگری
 گفت بود اندر زمان مصطفی
 بر جهان چشم جهان بین را کشاد
 پر کشود اندر فضا هائے وجود
 آنچه دید از مشرق و مغرب نوشت
 بوده ام من هم با ایران و فرنگ
 دیده ام امریک و هم ژاپون و چین

اشکار از چشم وقت کرمینق
 در زبان طوسی و خیمت ام گفتم
 از همت ام تحت فوق آمد بوس
 ثابت است را جوهر سیاره داد
 محو حیرت بودم از گفتار او
 بر لب مرغییاں حرف در می
 مردے از مرغییاں با صفا
 دل به سیر خطه آدم نهاد
 تا بصحرائے حجاز آمد شرد
 نقش او رنگین تر از بارغ بهشت
 گشته ام در ملک نیل رود گنگ
 بهر تحقیق و سلفات زمین

از شب و روز زمین دارم خبر
 کرده ام اندر بر و بحر شش سفر
 پیش ما هنگامه هائے آدم هست
 گرچه او از کار ما نامحرم هست

رومی

من ز افلاکم رستق من ز خاک
 سرخوش و ناخورده از گمانے تاک
 مرد بے پروا و ناش زنده رود
 مستی او از تماشا هائے وجود
 ماکه در شهر شمشا افتاده ایم
 در جهان و از جهان آزاده ایم
 در تلاش جلوه هائے نوبنو
 یک زمان ما را رستق راه شو

حکیم مرینی

این نواح مرغدین بر خیا است
 بر خیا نام ابو الالبائے ماست

فرزند آں امر کرد از رشتت رفت پیش بر خیا اندر بہشت
گفت تو این جا چساں آسودہ؟ عمر ہا محکوم یزدان بودہ!
ازعت سام تو نکو تر عالمے است پیش او جنت بہار یکدمے بہت
آں جہاں از ہر جہاں بالاتر بہت آں جہاں از لامکاں بالاتر بہت
نیست یزدان را از ان عالم خبر من ندیدم عالمے آزاد تر!
نے خدائے در ظن سام او خیل نے کتاب و نے رسول و جبریل!
نے طوائف نے سجودے اندر نے دعائے نے درودے اندر!
بر خیا گفت اے فسوں پر داز خیز نقش خود را اندر ان عالم بریز!
تا ابوالآبا فریب او نخورد حق جہانے دیگرے با ما سپرد

اندریں ملک خدا دادے گذر

مرغدین و رسم و آئینش نگر!

گردش در شہر مرغدین

مرغدین و آن عمارات بلند من چہ گویم زان مقام ارحم بند
ساکنانش در سخن شیریں چو پوش خوب روئے و نرم خوئے و سادہ پوش!
فکر نشاں بے درد و سوز اکتساب راز دوان کہمیائے آفتاب!
ہر کہ خواهد سیم وزر گیرد ز نور چون نمک گیریم ما از آب شور!
خدمت آمد مقصد علم و ہنر کار ہا را کس نمی سنجد بزر!
کس ز دینار و درم آگاہ نیست این بتاں را در حرما راہ نیست
بر طبیعت دیو ما شیں چہرہ نیست آسمانہا از و خانہا تیرہ نیست!
سخت کش و تنقاں چو آتش روشن است از نہاب دہ خدایاں امین است!
کشت و کارش بے نزاع آجوست حاصلش بے شرکت غیرے ازوست!

اندران عالم نہ لشکر نے قشوں نے کسے وزی خورد از کشت خون!
 نے قلم در مرغیں گیر و سرورغ از فن تحریر و تشبیر و روغ!
 نے بیازاران بے کاراں خروش نے صدا ہائے گدایاں در گوش!

حکیم مرئی

کس دریں جا سائل و محروم نیست
 عبد و مولا حاکم و محکوم نیست!

زندہ رود

سائل و محروم تقدیر حق است حاکم و محکوم تقدیر حق است
 جز خدا کس خالق تقدیر نیست چارہ تقدیر از تدبیر نیست!

حکیم مرئی

گر ز یک تقدیر خون گرو و جگر خواه از حق حکم تقدیر و گگر
 تو اگر تقدیر تو خواہی و است زانکہ تقدیرات حق لا انتہاست
 ارضیاں لغت خودی درختند نکتہ تقدیر انشا نہتند
 ریز بار بکش بحر فے مضمراست تو اگر و گیر شوی او و گیر است!
 خاک شو نذر ہوا ساز و ترا سنگ شو بر شیشہ انداز و ترا!
 شبندی ہفتندگی تقدیر تست قلزمی؟ پاسبندگی تقدیر تست!
 ہر زمان سازی ہماں لالت منات از بہاں جوئی ثبات اے بے ثبات؟
 تا بخوننا ساختن ایمان تست عالم افکار تو زندان تست
 رنج بے گنج است تقدیر این جنس گنج بے رنج است تقدیر این جنس!
 اصل دین این است اگر اے بے خبر می شود محتاج از و محتاج ترا!

وائے آن دینے کہ خواب آروترا باز در خواب گراں داروترا!

سحر و افسون است یا دین است این؟

حَبِّ اَیُّوْنِ اِسْتِیْدِیْنِ اِسْتِ اِیْنِ؟

می شناسی طبع و ذکا از کجا است؟

قوتِ فکرِ حکیمان از کجا است؟

این دل و این اردات از کیست؟

گر می گفت از آری؟ از تونست

این همه فیض از بهارِ فطرت است

زندگانیِ چسبیت؟ کان گوهر است

طبع روشن مرد حق را آبروست

خدمت از رسم دره پیغمبری است

مزد خدمتِ نجاتِ ستن سوداگری است

همچنان این باد و خاک ابر و کشت

اے که می گوئی متاعِ ما زماست

ارضِ حق را ارضِ خود دانی بگو

ابنِ آدم دل با بلیسی نه ساد

کس امانت را بکارِ خود نبرد

برود چیزے که از آن تونست

گر تو باشی صاحبِ شے، می سزود

ملک بیزداں را بیزداں بازده

زیرِ گردوں فقر و مسکینی چراست؟

بنده کز آب و گل بیرون نجست

اے که من نزل را نمی دانی زره

قیمتِ هر شے ز اندازِ نگه!

بناغ و راغ و کاخ و کوه و سنگ و خشت

مرد نادان این همه ملک خد است

چسبیت شرح آیه لَا تَفْسِدُوا

من را بلیسی ندیدم جز فساد!

اے خوش آن کو ملک حق با حق سپرد

داغم از کالے که شایان تونست!

ورن باشی، خود بگو که می سزود

تا ز کارِ خویش بکشتائی گره

آنچه از مولا است می گوئی زماست!

نشسته خود را بنگ خمشکست!

لَا تَفْسِدُوا - تبلیغ بایه شریفه لَا تَفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا -

تا متاع تست گوهر گوهر است ورنه سنگ است از پیشترے کمتر است!

فزع و بگر میں جہاں و بگر شود

ایں زمین و آسمان و بگر شود

احوالِ دوشیزہ مرخ کہ دعوتے سالکِ کریمہ

در گذشتیم از ہزاراں کوسے و کاخ
برکتِ شہر میدانِ فراخ!

اندر ان میدانِ ہجومِ مردوزن
در میاں یک ن قدش چو پارون

چہرہ اش روشن ولے بے نورِ جہاں
معنی او بر بیان او گراں!

حرف او بے سوز و حشمیش بے نمے
از سرور آرزو نامحرمانے!

فارغ از جوشِ جوانی سینہ اش
کوہ و صورت ناپذیر آئینہ اش!

بے خبر از عشق و از آئینِ عشق
صعوتے رو کردہ شاہینِ عشق!

گفت با ما آن حکیمِ حکمتہاں
”نہیست ایں دوشیزہ از مرغیاں

سادہ و آزادہ و بے ریو و رنگ
فرز مرزا اورا بندہ و پید از فرنگ

پہنچتہ در کارِ نبوتِ نعتش
اندریں عالم فرو انداختش!

گفت نازل گشتہ ام از آسماں
دعوتِ من دعوتِ آخرِ زماں!

از ممت ام مردوزن دار و سخن
فاش ترمی گوید اسرارِ بدن!

نزد و این آخرِ زماں تقدیرِ نیست

در زبانِ ارضیاں گویم کہ چیست

تذکرہ نذرِ مرخ

اے زناں! اے دورانِ انجمنِ اہراں!
زستین تا کے مہشالِ دلبران!

دلبری اندر جہاں مظلومی است
دلبری محکومی و محرومی است

در دو گیسو مشانہ گردانیم ما
مرد را پنجپیر خود و انیم ما

مرد صبیادی بہ پنجیری کند
گرد تو گرد کہ ز پنجیری کند!

خود گداز یہائے او مکر و فریب
 درود داغ و آرزو مکر و فریب
 گرچہ آں کافر حرم ساز و ترا
 مبتلائی درود عنتم ساز و ترا
 ہمہ سرا و بودن آزار حیات
 وصل اوز ہر و فراق اونیات
 مار پیچاں! از خم و پیش گیریز
 زہر ہائیش را بخون خود مریز
 از اموست زرد و سفیدے ماوراں!

اے خنک آزادی بے شوہراں!

وحی یزداں پے بہ پے آید مرا
 لذت ایماں سفینہ آید مرا
 آمد آں وقتے کہ از اعجاز فن
 می توان دیدن جنبین اندر بدن
 حاصلے بر واری از کشت حیات
 ہر چہ خواہی از بنین و از نبات
 گزنباشد بر ما و ما جنبین
 بے محابا کشتن او عین دین
 در پس این عصر عصا روگر
 آشکارا گرود اسرار و گر
 پرورش گیر و جنبین نوع و گر
 بے شب ارحام دریا بد سحر!

تا بمیرد آں سرا پا اہرمن
 ہر چہ حیوانات ایام کہن
 لالہ ہا بے داغ و بادا مان پاک
 بے نیاز از شبنمے خیز و ز خاک
 خود بخود بیرون فتد اسرار ز نسبت
 نغمہ بے مضراب بخشد تازہ نسبت
 آنچه از نیساں منڈر ریزد مگیر
 اے صدف در زہر دریات شیر
 خیز و با فطرت بیا اندر ستیز
 تازہ پیکار تو حر گرود کنیز

رستن از ربط و متن تو حمید بدن

حافظ خود باش و بر مرداں متن!

رُومی

مذہب عصا نو آئینے نگر
 حاصل تہذیب لا دینے نگر
 زندگی را شرع و آئین است عشق
 اصل تہذیب است دین است عشق
 ظاہر او سوزناک و آتشیں
 باطن او نور رب العالمیں

از تب و تابِ درویش علم و فن   از جنونِ دو فنونش علم و فن!

دین نگر و دو پخته بے آدابِ عشق

دین بگیر از صحبتِ اربابِ عشق!

فکایِ مشرقی

ارواح جلیله جلّ جلاله و غالب و

قرۃ العین طاہرہ کہ یہ بین ہستی

نگر ویدند و بگردش بوداں سید

من فدائے این دل دیوانہ	ہر زمان بخشد و گرویرانہ
چوں بگیرم منز لے گوید کہ خیزا	مردِ نمود رس بجز را داند تغیر
زانکہ آیاتِ خدا لا انتہاست	اے مسافر جاہدہ را پایاں کجاست؟
کارِ حکمت دیدن فرسودن است	کارِ عرفان دیدن افزودن است!
آں سنجب دور تر ازوئے ہنر	این سنجب دور تر ازوئے نظر!
آں بدست آورد آب و خاک را	این بدست آورد جان پاک را!

مشق

آن نگہ را بر تحبلی می زند
این تحبلی را بخود گم می کند!

در تلاش جلوه های پے پے
این همه از فیض مردے پاک زاد
کاروان این دو بینائے وجود
آن جہاں آن خاکدانے نامم
خالی از مے شیشہ تا کش منہوز
نیم شب از تاب ماہاں نیم روز
من چو سوئے آسماں کروم نظر
ہمیت نظارہ از ہوشم بود
پیش خود دیدم سہ روح پاکباز
در بر شاں حلہ ہائے لالہ گوں
طے کنم افلاک و می نام چو نئے
آنکہ سوز او بجان من قناد!
بر کنار مشتری آمد سروا
در طواف اوستم ہا تیز گام
آرزو نارستہ از خاکش منہوز
نے برودت در سوائے اونہ سوز
کو کبش دیدم بخود نزدیک تر
شد و گر گوں نزد و دور و دیروز بود
آتش اندر سینہ شاں گیتی گداز!
چہرہ ہارخشنندہ از سوز دروں!

در تب تابے ز ہنگام الست
گفت رویی این قدر از خود مرو
از شراب نغمہ ہائے خویش مست!
از دم آتش نوایاں زندہ شو!
شوق بے پروا ندیدستی نگرا
زور این صہبا ندیدستی نگرا!
غالب و علاج و خاتون عجبم
شور ہا انگندہ در جان حرم!

این نوایاں روح را بخشد ثبات
گر می اواز درون کائنات!

نوائے علاج

ز خاک خویش طلب آتشی کہ پیدائست
نظر خویش چنان بستہ ام کہ جلوہ دوست
بملک جم ندیم مصرع نظیری را
اگر عقل فسوں پیشہ لشکرے بگنجت
تجلی دگرے و نور تقاضا نیست!
جہاں گرفت مرا فرصت تیا شائست!
کسے کہ کشتہ نشد از قبیلہ نیست
تو دل گرفتہ نباشی کہ عشق تنہا نیست!

توره شناس نہ وز مہمت نام بخیری
 چہ لغمہ الیست کہ در بر بطریق سلیمی نیست
 ز قید و صید نہنگان حکایتے آور
 لگو کہ ز ورق مار و شناس در نیست
 مرید مہمت آں رہروم کہ پانگدشت
 بہ جاوہ کہ در کوہ و دشت در نیست

شربک حلقہ زندان بادہ پمیا پاش
 حذر ز بیعت پیرے کہ مر و غوغا نیست!

نوائے غالب

بیا کہ قاعدہ آسمان بگردانیم
 قضا بگردوش رطل گراں بگردانیم
 اگر ز شکنہ بود گیر و دار نندیشیم
 و گرز شاہ رسد از منغان بگردانیم
 اگر کلیم شود ہمزبان سخن کشیم
 و گر خلیل شود مہیب ماں بگردانیم
 بجنگ باج ستانان شاخساریا
 تہی سبزد در گلستان بگردانیم
 بصلح بال فشانان صبح گاہی را
 ز شاخسار سوئے آشیای بگردانیم

رحیم دریم من و تو ز ما عجب نہ بود
 گرافتاب سوئے خاوراں بگردانیم

نوائے طاہرہ

گر بتوا افتدم نظر چہ بہ چہرہ زو برو
 مگر بتوا افتدم نظر چہ بہ چہرہ زو برو
 بشرح و ہم غنیم ترا نکتہ بہ نکتہ موبو!
 از پتے دیدن رخت ہمچو صبا فتادہ ام
 خانہ بجانہ در بدر کوچہ بکوچہ کو بکو!
 می رود از فراق تو خون دل از دیدہ ام
 و جلہ بد جلہ یم بہ یم چشمہ بہ چشمہ جو بکو!
 مہر ترا دل حزین بافتہ بر قماش جاں
 رشتہ بہ رشتہ نخ بہ نخ تار بہ تار پو بہ پو!

در دل خویش طاهره گشت و ندید جز ترا

صفحہ بہ صفحہ لابلہ لابلہ پرودہ بہ پرودہ توبہ توبہ تو!

سوز و ساز عاشقان در دست
شور ہائے تازہ در جام فگند
مشکلات کہنہ سر بیرون زدند
باز بر اندیشہ ام شبحوں زدند!
قلزم فکرم سراپا اضطراب
ساحش از زور طوفانے خواب!
گفت رومی وقت را از کف من
اے کہ می خواهی کشود ہر گره!

چند در افکار خود باشی اسیر

این قیامت را بروں ریزا ضمیر!

زندہ و مشکلات خود پیش ارواح بزرگ میگردد

از دست ام مومنوں دوری چہا؟

یعنی از فردوس مہجوری چہا؟

حلاج

مرد آزادی که داند خوب زشت
فی نخب روح او اندر بہشت!
جنت ملائے و حور و غلام
جنت آزادگان سیر و ام!
جنت ملاخور و خواب و سرود
جنت عاشق تماشاے وجود!
حشر ملا شق قبر بانگ صور
عشق شور نگہب ز خود صبح نشور!
علم بر بیم و رجاء و اساس
عاشقان رائے امید نے ہر اس!
علم ترساں از جلال کائنات
عشق غرق اندر جمال کائنات
علم را بر رفتہ و حاضر نظر
عشق گوید آنخپ می آید نگہ!
علم پمیاں بستہ با آئین جبر
چارہ او چیست غیر از جبر و صبر!
عشق آزاد و غیور و ناصب
در تماشاے وجود آمد جسو!
عشق ما از شکوہ با بیگانہ است
گرچہ او را گریہ مستانہ است

این دل مجبور ما مجبور نیست
 ناوک ما از نگاه حور نیست!
 آتش ما را آفتاب ناید فراق
 جان ما را سازگار آید فراق!
 بے خلشها زسیتن نازسیتن
 باید آتش در تیر پا زسیتن!
 نسیتن این گونه تقدیر خودی است
 از همین لغت تدبیر تعمیر خودی است!
 ذره از شوق بے حد رشک نهر
 گنجد اندر سینت اونه سپهر!

شوق چوں بر عالمی شبنخون زند
 آتیاں را جاودانی می کند!

زنده رود

گذشت تقدیر مرگ و زندگی است
 کس نداند گردش تقدیر چیست!

حلاج

هر که از لغت تدبیر دار و ساز و برگ
 لرزد از نیروئی او ابلیس و مرگ!
 جبر وین مرد صاحب همت است
 جبر مردان از کمال قوت است!
 پختن مردی پخته تر گردد ز جبر
 جبر مرد خام را آغوشش قبر!
 جبر خالده عالمی بر همه زند
 جبر مانع وین ما بر کند!
 کار مردان است تسلیم و رضا
 بر ضعیفان راست ناید این قبا!
 تو که دانی از ممت تمام پیر روم
 می ندانی از کلام پیر روم؟

”لو و گبرے در زمان بایزید
 گفت اور ایک مسلمان سعید
 خوشتر آن باشد کہ ایماں آوری
 تا بدست آید نجات و سوری

گفت این ایماں اگر هست اے مرید

آں کہ دارو شیخ عالم بایزید

من ندارم طاقت آں تاب آں

کاں فزون آں مدز کو ششہائے جاں! (رومی)

کارمانعیر از امید و بیم نیست
ہر کسے را ہمت تسلیم نیست!

اے کہ گوئی بودنی این بود، شد
کار ہا پابند آئیں بود، شد

معنی تفسیر کم فہمیدہ
ق نے خودی را نے خدا را دیدہ

مرد مومن با خدا دار و نیاز
با تو ما سازیم تو با ما ساز

عزم او خلاق تفسیر حق است

روز، بحیب تیر او تیر حق است!

زندہ رود

کم نگاہاں فتنہ ہا نگیختند
بندہ حق را بدار او نگیختند!

اشکارا بر تو پنهان وجود باز گو آخر گناہ تو چہ بود؟

طلاح

بود اندر سینہ من بانگِ صور
قلتے دیدم کہ دار و قصدِ گور!

مومناں با خودے و بولئے کافراں
لا الہ کو بیان از خود متکراں!

امر حق گفتند نقشِ باطل است
زانکہ او وابستہ آب و گل است

من بخود منم و خاتم نار حیات
مردہ را گفتم ز اسرار حیات!

از خودی طرح جہانے نخیستند
دلبری با قاہری آمیختند!

ہر کجا پیدا و ناپید خودی
بر منے تا بد نگاہ ما خودی!

نار ہا پوشیدہ اندر نور اوست
جلوہ ہائے کائنات از طور اوست

ہر زمان ہر دل دریں دیر کہن
از خودی در پردہ می گوید سخن

ہر کہ از نارش نصیب خود نبرد
در جہاں از خوشی تن بیگانہ مرو

امر حق، روح انسانی تلیح بآیہ قل المرء من امر ربی الخ

بہند و ہم ایراں ز نورش محرم است
آنکہ نارش ہم شناسد آن کم است
من ز نور و نار او و او دم خیر
بندہ محرم اگنہ من نگرا
آنچہ من کردم تو ہم کردی بترس
مخترے بر مردہ آوردی بترس

طاہرہ

از گناہ بندہ صاحب جنوں
کائنات تازہ آید بروں
شوق بے حد پرودہ ہارا برورد
کنگی را از تماشا می برد
آخر از دار و رسن گیر نصیب
بر نگرد و زندہ از کوئے حبیب
جلوہ او بیت گراندر شہر و دشت
تا نہ پنداری کہ از عالم گذشت

در ضمیرِ عصرِ خود پوشیدہ است

اندریں خلوت چساں گنج بیدہ است

زندہ رود

اے ترا وادند و در جستجوے
معنی یک شعرِ خود با من بگوے
”قری کف خاکستر و بلبل قفس رنگ
اے نالہ نشانِ جگر سوختہ چلیپت“

غالب

نالہ کو خمیہ نرد از سو ز جگر
ہر کجبا تا شیر او دیدم و گرا
قری از تاثیر او و اسوختہ
بلبل از وے رنگہا اندوختہ
اندرو مرگے با غوشش حیات
یک نفس اینجا حیات آنجا حیات
آنچنان رنگے کہ از رنگی از دوست
آنچنان رنگے کہ بیرنگی از دوست
توندانی این مقام رنگ و بوست
قسمت ہر دل بقدر بلے و ہوست

یا برونک آیا بہ بے رنگی گذر
تانشائے گیری از سوزِ جگر!

زندہ رود

صد جہاں پیدا ویریں نیلی فضا است
ہر جہاں را اولیا و انبیا است؟

غالب

نیک بنگر اندرین بود و نبود
پے بہ پے آید جہاں ساد و وجود!
ہر کج ہنگامہ عالم بود
رحمتہ للعالمینے ہم بود!

زندہ رود

فاش تر گو زانکہ فہم نارسانست

غالب

ایں سخن را فاش تر گفتن خطاست!

زندہ رود

گفتگوئے اہل دل بے حاصل است؟

غالب

نکتہ را بر لب رسیدن مشکل است!

زندہ رود

توسراپا آتش از سوزِ طلب!

بر سخن غالب نیائی اے عجب!

غالب

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست
رحمۃ للعالمین انتہاست!

زندہ رود

من ندیدم چہرہ معنی ہنوز
آتشے داری اگر مارا بسوز!

غالب

اے چو من بینندہ اسرارِ شعر
شاعراں بزمِ سخن آراستند
ایں سخن افروز تر است از تارِ شعر
ایں کلیماں بے یدِ بیضاستند

خلق و تقدیر و ہدایت ابتداست تبلیغ بآیہ شریفہ خلق فقد رخصدی

آنچہ تو از من بخواہی کافری است
کافری کو ماورائے شاعری است!

حلاج

ہر کجا بینی جهان رنگ بو
یا ز نورِ مصطفیٰ اورا بہاست
آن کہ از خاکش بروید آرزو
یا ہنوز اندر تلاشِ مصطفیٰ است

زندہ رود

از تو پرسم گر چہ پر سیدن خطاست
آدمے یا جوہرے اندر وجود
سترِ آن جوہر کہ نامش مصطفیٰ است
آنکہ آید گاہے گاہے در وجود

حلاج

پیش او گیتی جبیں فرسودہ است
ز انکہ او ہم آدم و ہم جوہر است
خویش را خود عبود فرمودہ است
عبدہ از فرسہ تو بالاتر است

جو ہر اونے عرب نے اعجم است
 آدم است و ہم ز آدم اقدم است
 عبادہ صورت گرفت دیر ہا
 اندرو ویرانہ ہا تعمیر ہا
 عبادہ ہم جانفزا ہم جانتاں
 عبادہ ہم شیشہ ہم سنگ گراں
 عبد و گیر عبادہ چیزے دگر
 ما سراپا آتظن را و منتظر
 عبادہ و ہر است و ہر از عبادہ است
 ما ہمہ رنگیم او بے رنگ بوست
 عبادہ با ہتد ابے انتہاست
 عبادہ جز سیرا لا اللہ نیست
 عبادہ راصبح و شام ما کجاست
 کس ز سر عبادہ آگاہ نیست
 فاش تر خواہی بگو ہو عبادہ
 عبادہ چہند و چگون کائنات
 عبادہ راز درون کائنات
 مدعا پیدا نگر و وزیں دو بیت
 تانہ بینی از مت امام مارصیت

بگزر از گفت و شنود اے زندہ رود

غرق شو اندر وجود اے زندہ رود!

زندہ رود

کم شناسم عشق را این کاہ چسپیت؟
 ذوق دیدار است؟ پس دیدار چسپیت؟

حلاج

معنی دیدار آن آخر زمان
 حکم او بر خوشی تن کردن و اوں
 در جہاں ز می چوں سؤل انس و جاں
 تا چو او باشی متبول انس و جاں
 باز خود را بیں ہمیں دیدار اوست
 سنت او سرے از اسرار اوست

زندہ رود

چسپیت دیدار خدائے نہ سپہر
 آنکہ بے حکمش نہ گرو و ماہ و مہر؟

حلاج

نقشِ حق اول جہاں انداختن   باز اورا در جہاں انداختن!
 نقشِ جات تا در جہاں گرد و تمام   می شود ویدارِ حق ویدارِ عام!
 اے خنک مویں کہ از یک مویں او   نہ فلک دار و طوائف کوئے او!
 وائے درویشے کہ مویں قنید   باز لب بر لبست و دم در خود کشید
 حکمِ حق را در جہاں جاری نکرد   نانے از جو خورو و کتراری نکرد
 خانقاہے جست از خمیر مہید   راہی و رزید و سلطانی ندید!
 نقشِ حق داری؟ جہاں نچرتست   ہم عنان لغت دیر با تدبیرت

عصر حاضر با تومی جوید ستیز

نقشِ حق بر لوحِ این کاغذ بریز!

زندہ رود

نقشِ حق را در جہاں انداختند
 من نمی دانم چہاں انداختند؟

حلاج

یا بزورِ دلبری انداختند   یا بزورِ قاہری انداختند!
 زانکہ حق در دلبری پیدا تر است   دلبری از قاہری اولی تر است!

زندہ رود

باز گوئے صاحبِ اسرارِ شرق

در میانِ زاہد و عاشق چہ فرق؟

حلاج

زاهد اندر عالم دنیا غریب
عاشق اندر عالم عقبه غریب!

زنده رود

معرفت را انتها ناپودن است   زندگی اندر فنا آسودن است؟

حلاج

سکریه یاران از تهی پیمائی است   نیستی از معرفت بیگانگی است
اے که جوئی در فنا مقصود را   در نمی یابد عدم موجود را!

زنده رود

آنکه خود را بهت از آدم شمرد   در خم و جاشش نه می باقی نه درود
مشت خاک ما بگردون آشناست!   آتش آن بے ستر سماں کجاست؟

حلاج

کم بگوزان خواجّه اهل مشرق   تشنه کام و از ازل خونین ایاق!
ما جهول او عارف بود و نبود   کفر او این راز را بر ما کشود!
از فنا دن لذت برخاستن   عیش افزودن ز درد کاستن!
عاشقی در نار او و آسوخستن   سوختن بے نار او ناخوخستن!
زانکه او در عشق و خدمت اقدم است   آدم از اسرار او نامحرم است!

چاک کن سپیر این قلند را

تا بیاموزی از او توحید را

زنده رود

اے ترا امتیلم جاں زیر نگین
یک نفس با ما دگر صحبت گزین

حلاج

بامقامے در نمی سازیم و بس
بہر زمان دیدن تپیدن کار است
ما سراپا ذوق پروازیم و بس
بے پروا بے پروا بے پروا کار است

نوارشدن خواجه اہل فراق ایس

صحبت و شنیدن یک دم دو دم
عشق را شوریدہ تر کرد و گذشت
آن دو دم ساریہ بود و عدم
عقل را صاحب نظر کرد و گذشت
چشم بستم کہ با خود دارش
از ممت امیدہ در آل ارش

ناگہاں دیدم جہاں تا یک شد
از مکان تا لا مکان تا یک شد
اندر اں شب شعلہ آمد پدید
از دروشش پیر مریے بر ہمید
یک قبائے سرمئی اندر برشش
غرق اندر دو و پچاں سیکریش

گفت رومی خواجہ اہل فراق!

آں سراپا سوز و آن خونیں ایاق!

کننہ کم خندہ اندک سخن
چشم او بیندہ جاں در بدن!
زند و ملا و حکیم و خرقہ پوش
در عمل چوں ز اہدان سخت کوش
فطرتش بیگانہ ذوق وصال
زہد او ترک جمال لایزال!
تا گستن از جمال آساں نبود
کار پیش افکند از ترک سجود
اندکے در واد است اونگر
مشکلات او شب است اونگر!

غرق اندر رزم خیر و شر ہنوز

صد مہمپ بر دیدہ و کاف ہنوز!

جانم اندر تن ز سوز او پدید
 بر لبش آید غم آلودی رسید
 گفت چشم نیمه او بر من کشود
 در عمل جز ما که بر خوردار بود؟
 آنچه با بر کار با پیمیده ام
 فرصت آویند که دیده ام
 نه مرا فرشته نه چاکرے
 وحی من بے منت پیبرے
 نه حدیث و نه کتاب آورده ام
 جان شیرین از فقیهاں برده ام
 رشته دین چوں فقیهاں کس نهشت
 کیش ما را این چنین تا سیس نیست
 کعبه اگر دند آخر خشت خشت
 در گذشتم از سجود اے بن خیر
 فروت اندر مذہب ابلیس نیست
 ساز گروم از عنون خیر و شر
 از وجود حق مرا منت کر گیر
 دیدہ بر باطن کثاظا هر گیر
 گر بگویم نیست، این از ابلهی است
 من بلے در پرده لا، گفت ام
 زانکه بعد از دیدنتوان گفت نیست
 تا نصیب از درو آدم داشتتم
 گفته من خوشتر از ناگفت ام
 قهر یار از بهر او نگذاشتم

شعله ها از کشت زار من دمید
 او ز مجبوری به مختاری رسید
 زشتی خود را نمودم آشکار
 با تو و آدم ذوق ترک و اختیار
 تو نجاستے ده مرا از نار من
 واکن اے آدم گره از کار من
 اے که اندر بست من افتاده
 رخصت عصیاں شیطاں داده
 در جہاں با بہمت مردانہ زی
 غم گسار من از من بیگانه زی
 بے نیاز از نیش و نوش من گند
 تانہ گرد و نامہ ام تاریک ترا
 در جہاں صیاد با پنجه راست
 تا تو پنجه پیری بکشیم تیر راست

صاحب پرواز را افتاد نیست

صید اگر زیرک شود صیاد نیست

گفتمش بگذر ز آئین سراق
 ابغض لا شیاء عندی الطلاق
 گفت ساز زندگی سوز سراق
 اے خوشامستی روز سراق
 بر لبم از وصل می ناید سخن
 وصل اگر خواهم نه او ماند نه من

حرف وصل اور از خود بیگانہ کرد تازہ شد اندر دل او سوز و درد!
اندک کے غلطیہ اندر دو و خوشیش باز گم گروید اندر دو و خوشیش

نالہ زان دو و بچاں شد ملتند

اے خنک جانے کہ گرو و دروست!

نالہ ابلیس

اے خداوند صواب و ناصواب من شدم از صحبت آدم خراب!
پیچ کہ از حکم من سر بر نتافت چشم از خود نسبت خود را در نیافت!
خاکش از ذوق آبا بیگانہ از شرار کبر یا بیگانہ!
صید خود صیاد را گوید گیر الاماں از بندہ فرماں پذیر!
از چنیں صیدے مرا آزاد کن طاعت و بیروزہ من یاد کن
پست از و آں ہمت والائے من وائے من اے وائے من اے وائے من!

فطرت او خام و عزم او ضعیف تاب یک ضربم نیار و این حرفت
بندہ صاحب لطف تر باید مرا یک حرفت نختہ تر باید مرا!
لعبت آب و گل از من باز گیر می نیاید کو و کی از مرد پیر!
ابن آدم عصیت یک مشتت خس است مشتت خس را یک شرار از من پس است!
اندریں عالم اگر حسرت خس نبود این قدر آتش مرا و ادن چه سو؟
شیشہ را بگداختن عارے بود سنگ را بگداختن کارے بود!
آنچنان تنگ از فتوحات آدم پیش تو بہر مکافات آدم
من کر خود از تومی خواہم بدہ سوئے آن مرد حنہ را ہم بدہ
بندہ باید کہ سچید گروم لرزہ انداز و نگاہش در تخم
آں کہ گوید از حضور من برو، آں کہ پیش او نیزم باد و جو

اے خدا یک زندہ مرد حق پرست

لذتے شاید کہ یا جم در شکست!

ارواح زودیده که با ملک و ملت عبادی
 کرده دوزخ ایشان را قبول نکرده

پیر رومی آن امام را استخوان	آشنائے ہر مقام را استخوان
گفت اے گردوں نور و سخت کوش	ویدہ آن عالم ز نار پوش؟
آنچہ بر گرد مگر چہ پیدہ است	از دم استارہ و زودیدہ است!
از گراں سیری خرام او سکوں	ہر نکو از حکم او زشت زبوں!
پیکر او گرچہ از آب و گل است	بزر منیش پانہا دن مشکل است
صد ہزار فرشتہ تند بدست	قہر حق را قاسم از روز الست!
دورہ پییم می زند سیارہ را	از مدارش بر کند سیارہ را

راشک

عالمے مطرود و مردود سپہر
 منزل ارواح بے یوم النشور
 اندرون او دو طاغوت کہن
 جعفر از بنگال و صادق از دکن
 ناقبول و ناامید و نامراد
 ملتے کو بہت رہ ملت کشاد
 می ندانی خطہ ہندوستان
 خطہ ہر جہلوہ اش گیتی فروز
 در گلش تخم غلامی را کہ گشت؟
 این ہمہ کردار آں ارواح زشت!

در فضائے نیلگوں یک دم باسیت

تا مکافات عمل بسینی کہ چسپیت!

قلزم خونیں

آنچہ دیدیم فی گنج دریاں
 تن رہمش بے خبر گردوز جہاں!
 من چہ دیدیم؟ قلزمے دیدم زخوں!
 قلزمے طوفانوں و طوفانوں!
 در ہوا ماراں چو درت قلزم نہنگ
 کفچہ شب گھوں بال و پیجا بے نگ!
 موجا درندہ مانسہ پلنگ!
 از نہدیش مردہ برساحل نہنگ!
 بحر ساحل را اماں یک دم نداو
 ہر زمان کہ پارہ درخون فتاو
 موج خوں با موج خوں اندر ستیز
 در میانش زورقے در آفت و خیز!

اندر اں زورق دو مرد زورقے

زورقے، عریاں بدن، آشفتنہ موئے!

اشکارای شود روح ہندوستان

آسماں شق گشت سحرے پاک زاد
پروہ را از چہ فقر خود بر کشاد
در جنبش نار و نور لایزال
در و چشم او سرور لایزال
حلہ در بر سبک تر از سحاب
تار و پودش از رگ برگ گلاب
با چنین خوبی نصیبش طوق و بند
بر لب او ناله ہائے دروہند

گفت رومی روح ہند است این نگر

از فغانش سوز ہا اندر جگر

روح ہندستان نالہ و فریادی کند

شمع جاں افسرد در فانوس ہند
ہندیای بیگمانہ از ناموس ہند
مردک نامحرم از اسرار خویش
زخمہ خود کم زند بر تار خویش

بر زمان رفتہ می بند و نطنہ
از شش افسردہ می سوزد و جگر
بند ہا بر دست پائے من از دست
نالہ ہائے نار سائے من از دست
خوشیتن را از خودی پر دست
از رسوم کہنہ زنداں سناختہ

آدمیت از وجودش دروہند

عصر نو از پاک و ناپاکش نژند

بگذر از فقرے کہ عربانی دہد
اے خنک فقرے کہ سلطانی دہد

الحذر از جبر و ہم از خونے صبر
جابر و مجبور را زہر است جبر

این بہ صبر پیہے خوگر شود
آن بہ جبر پیہے خوگر شود

ہر دورا ذوق ستم گرد و ذوق

ورویں یالیت قومی لعلون

کے شب ہندوستان آید بروز
مرد جبر زندہ روح او ہنوز

تا ز قید یک بدن وامی رہد
اشیاں اندر تن دیگر نہد

گاہ او را با کلیسا ساز باز	گاہ پیش دیریاں اندر نیاز
دین او آئین او سودا گری است	عشتری اندر لباس حیدری است
تا جهان رنگ و بو گردد و گر	رسم او آئین او گردد و گر
پیش ازین چیزیے دگر مسجود او	در زمان ما وطن معبود او
ظاہر او از غم دین دردمند	باطنش چون دیریاں زنا بست
جعفر اندر ہر بدن ملت گش است	این مسلمانے کہن ملت گش است
خند خندان است با کس یا نسبت	ما را اگر خندان شود جز ما نسبت
از لفاقش وحدت قومے دو نیم	ملت او از وجود او لتسیم
ملته را ہر کجا غارت گئے است	اصل او از صادقے یا جعفرے است

الاماں از روح جعفر الاماں

الاماں از جعفران این زماں!

فریادیکے از دوزخ نشینان قلم نہیں

نے عدم مارا پذیرد نے وجود	وائے از بے سببی بود و نبود!
تا گذشتیم از جهان شرق و غرب	بر در دوزخ شدیم از درد و کرب!
یک شر بر صادق و جعفر نزد	بر سر ما مشقت خاک تر نزد
گفت دوزخ را خس و خاشاک بہ	
شعلہ من زبں دو کافر پاک بہ!	
آتشوئے نہ آسماں فتسیم ما	پیش مرگ ناگہاں فتسیم ما
گفت جاں سترے ز ہر زمین است	حفظ جان ہدم تن کار من است
جان زشتے گر چہ نزد باد و جو	اے کہ از من ہدم جان خا ہی برو!
این چہیں کارے نمی آید مرگ	
جان عن دارے نیاساید مرگ!	

اے ہوائے تند! اے دریائے خوں! اے زمیں! اے آسمان نیلگوں!
 اے نجوم! اے کتاب! اے آفتاب! اے قلم! اے لوح محفوظ! اے کتاب!
 اے بتانِ ابیض! اے لردانِ غرب! اے جہانے درغل بے حرب و ضرب!

این جہاں بے ابتدا بے انتہاست!

بندۂ قدر و راز مولا کجاست!

ناگہاں آمد صدائے ہولناک سینہ صحر و دریا چاک چاک!
 ربطِ استلیم بدن از ہم گسیخت و بدم کہ پارہ بر کہ پارہ رنجیت
 کوہ ہاشمیل سحاب اندر مرور انہدام عالمے بے بانگِ صوت!
 برق و تندراز تبتاب دروں آشیاں بستند اندر بحرِ خون!
 موجہا پر شور و از خود رفتہ ترا غرقِ خون گردید آں کوہ و کمر!

آنچہ بر پیدا و ناپید گذشت

خیلِ انجمنِ بدو بے پروا گذشت!

آن سوئے افلاک

مقام حکیم المانوی لطیفہ

ہر کجا استییزہ بود و نبود   کس نداند ستر این سپر کج بود!
 ہر کجا مرگ آورد پیمان زلیت   اے خوش آن مردے کہ اندر گھسیت!
 ہر کجا مانس دبا و از اں حیات   بے ثبات و با تمنائے ثبات!
 چشم من صد عالم شش وزہ دید   تا حد این کائنات آمد پدید!
 ہر جہاں را ماہ و پرفینے و گر   زندگی را رسم و آئینے و گر!
 وقت ہر عالم رواں مانس در   ویریا ز این جا و آن جا تن در!
 سال ما این جا مے آنجا و مے!   بیش این عالم باں عالم کے!

عقل ما اندر جہانے ذوقنوں

در جہانے دیگرے خوار و زبوں!

بر شغورِ این جهانِ چون و چپند
 بود مرے با صدائے دروستی
 دیدہ او از عمتِ باں تیز تر
 طلعتِ او شاہدِ سوزِ جگر
 و بسدم سوزِ درونِ او فرود
 بر لبش بیتے کہ صدا بارش سرود!

”نہ جبریلے نہ فرود سے نہ حملے نے خداوند سے

کفِ خاک کے کہ می سوزد ز جان آرزو مندے!“

من بہ رومی گفتم این دیوانہ کیست؟
 در میانِ این دو عالم جائے اوست
 باز این علاجِ بے دار و رسن
 حرفِ او بے باک و افکارش عظیم
 ہم نشین بر جذبہٴ او پے نبرد
 عاقلان از عشقِ مستی بے نصیب
 با پز شکانِ حسیتِ غیر از ریو و رنگ
 گفت این فرزانه المانوی است
 نغمہٴ دیرینہ اندر نائے اوست
 نوعِ دیگر گفت آن حرفِ کہن
 غریباں از تیغِ گفتارش و نیم
 بندہٴ مجذوب را مجنوں شمار
 نبضِ او دادند در دستِ طبیب
 وائے مجذوبے کہ زاد اندر فرنگ!

ابن سینا بر بیاضے دل نہد
 رگِ زندیا حبتِ خواب آورد

بود حلاجے بشهرِ خود غریب

جاں ز طلا برد و کشت اورا طبیب!

مردہ دانے نبود اندر فرنگ
 راہرو را کس نشان از رہ نداد
 نقد بود و کس عمیسا اورا نکرد
 عاشقے در آہِ خود گم گشتہ
 مستی او ہرز جا بے را شکست
 خواست تا بیند چشمِ ظاہری
 خواست تا از آب و گل آید بروں
 آنچه او جویدعتِ ام کبریاست
 زندگی شرحِ اشاراتِ خودی است
 پس فزوں شد نغمہٴ اش از تارِ چنگ
 صد خلل در روایاتِ او قفا و
 کار دانے مردِ کار اورا نکرد
 ساکے در راہِ خود گم گشتہ
 از خدا برید و ہم از خود گسست
 اختلاطِ قاہری با دلِ بسری
 خوشہٴ کز کشتِ دل آید بروں
 این مقام از عقل و حکمت اورا است
 لاوالا از مقاماتِ خودی است!

او بہ لا در ماند و تا آلا نرفت از مقامِ عبودہ بیگانہ رفت!
 با تجلی ہمکتار و بے خبر دور تر چوں میوه از بیخ شجر
 چشم او جز رویت آدم نخوہست نعرہ بے باکانہ زد آدم کجاست!
 ورنہ او از خاکیاں بزار بود مثل موئے سے طالب بیدار بود!
 کاش بودے در زمان احمدے تار سیدے بر سر و بر سر مدے
 عقل او با خوشیتن در گفتگوست تورہ خود رو کہ راہ خود نکوست!

پیش نہ گامے کہ آمد آن مہتام

کاند رو بے حرف می روید کلام!

حرکت بحریت الفردوس

ورگزشتم از حدایں کائنات پانہاوم در جہان بے جہات!

احمدے - حضرت شیخ احمد سرہندی -

بے زمین و بے سیارہست این جہاں فارغ از لیل و نہارہست این جہاں
 پیش او قسندیل اورا کم فسرد حرف من از ہیبت معنی بگرد!
 بازبان آب و گل گفتار جہاں!
 در قفس پرواز می آید گراں!

اندکے اندر جہان دل نگر تاز نور خود شوی روشن بصر
 چسیت دل بیک عالم بے رنگ بوست عالم بے رنگ بو بے چارہست!
 ساکن و مہر لخطہ سیارہست دل عالم احوال انکارہست دل!
 از حقائق تا تحت اتق رفیق عقل سیرا و بے جاودہ و رفتار و نقل!
 صد خیال و ہر یک از دیگر جداست این بگردوں آشناں نارہست!
 کس نکوید این کہ گردوں آشناست بر زمین آن خیال نارہست!
 یا سرورے کا یاد از دیدار دوست نیم گامے از ہوائے کوئے اوہست!
 چشم تو بیدار باشد یا خواب دل بہ بنید بے شعاع آفتاب!

آں جہاں را بر جہانِ دل شناس

من چہ گویم ز آنچه ناید در قیاس!

اندراں عالم جہانے دیکھے
اصل او از کن فکانے دیکھے!

لازوال و ہر زمان نوع دگر
ناید اندر وہم و آید در نظر!

ہر زمان اور اکمالے دیکھے
ہر زمان اور اجمالے دیکھے!

روزگارش بے نیاز از ماہ و مہر
گنجد اندر ساحت او نہ سپہر!

ہر چہ در غیب است آید روبرو
پیش ازاں کنول بیدار زو!

در زبانِ خود چساں گویم کہ حسیت
ایں جہاں نور و حضور و زندگی است

لالہ ہا آسودہ در کسار ہا
نہر ہا گردندہ در گلزار ہا!

غنچہ ہائے سرخ و اسپید و کبود
از دمِ قد و سیاں اور اکشود!

آب ہا سیمیں، ہوا ہا عنبریں
قصر ہا باقبہ ہائے زمردیں!

خمیرہ ہا یا قوت کون زریں طناب
شاہداں باطلعت آئینہ تاب!

گفت رومی اے گرفتار قیاس

در گذر از اعتباراتِ حواس

از تجلی کار ہائے خوب زشت

می شود آن دوزخ این گرد و بہشت!

ایں کہ بینی قصر ہائے رنگ رنگ

اصلش از اعمال دوزخ زشت و سنگ!

آنچہ خوانی کوثر و غلمان و حور

جسوتہ این عالم جذب و سحر!

زندگی این جا ز دیدار است و بس

ذوق دیدار است و گرفتار است و بس!

قصر شرف النساء

گفتم ایں کا شانہ از لعل ناب

آنکہ می گیر و خراج از آفتاب!

ایں مقام ایں منزل ایں کاخ بلند

حوریاں بردگشش احرام بند!

اے تو دادی سالکان را جستجوے

صاحب او کسیت با من بازگوے

گفت ایں کا شانہ شرف النساء

مرغ باشش با ملائک ہم نواست!

متلزم ما این پیش گویند زاد
 خاک لاهور از مرادش آسمان
 آن سراپا ذوق و شوق و دروغ
 آن فروغ و دود و عیب و لصد
 ناز قرآن پاک می سوزد و وجود
 در کمر تیغ دور و قرآن بدست
 خلوت و شمشیر و قرآن و نماز
 بر لب او چوں دم آخر رسید
 گفت اگر از زمین داری خبر
 این دو قوت حافظ یک دیگر اند
 اندرین عالم که میرد هر نفس
 وقت نصرت با تو دارم این سخن
 بیخ مادر این پیش دختر نژاد
 کس نداند راز او را در جهان
 حاکم پنجاب را چشم و چراغ
 فترت او نقشه که ماند تا ابد
 از تلاوت یک نفس فارغ نبود
 تن بدن هوش و حواس اللہ مست
 اے خوش آن عمرے که فت اندر دنیا
 سوئے مادر دید و مشتاقانہ دید
 سوئے این شمشیر این قرآن نگر
 کائنات زندگی را محور اند
 دخترت را این دم محرم بود بس
 تیغ و تیر آن را جدا از من مکن

دل با آن حرفی که می گویم بنه
 مومنای را تیغ با قرآن بس است
 تربیت ما را ہمیں سماں بس است

عمرها در زیر این زیریں قباب
 بر مرادش بود شمشیر و کتاب
 مرقدش اندر جهان بے ثبات
 اہل حق را داد پیمان حیات
 تا مسلمان کرد با خود آنچه کرد
 گردش دوراں بساطش در نور
 مرد حق از غیر حق اندیشہ کرد
 شیر مولا روہی را پیشہ کرد
 از دلش تاب تب سیما بفت
 خود بدانی آنچه بر پنجاب بفت

خالصہ شمشیر و قرآن را ببرد

اندران کشور مسلمانانی ببرد

زیارتِ امیرِ کبیرِ حضرت سید علی ہمدانی و ملاطاہر غنی کشمیری

حرفِ رومی در دم سوزے فگند آہ پنجاب! آں زمینِ ارجمند!

از تپِ بارانِ سپیدم در بہشت کمنہ غمہا آہنِ یدیم در بہشت!

تا دران گلشنِ صدائے دروہند از کنارِ حوضِ کوثر شد بلبل!

”جمع کروم مشقتِ خاشاکے کہ سوزم خویش را

گل گماں وارو کہ بندم آشیایِ درگستان“ (غنی)

گفت رومی ”آنچہ می آید نگر دل مدہ با آنچہ بگذشت اے سپر!

شاعرِ رنگیں نواطِ طاہر غنی فقرِ او باطنِ غنی طہاہر غنی!

نغمہ می خواند آں مستِ مدام در حضورِ سید و الامت

سید البسات ، سالارِ عجم دستِ او معمارِ تقدیرِ احم!

تا غزالی درسِ اللہ ہو گرفت ذکر و منکر از دو دو مان او گرفت!

مرشدِ آن کشورِ مینو نظیر میردرویش و سلاطینِ امشیر!

نخطہ را آن شاہِ دریا آستین داد علم و صنعت و تہذیب و دین

آفرید آں مردِ ایرانِ صغیر باہنر ہائے غریب و لپنیر

یک نگاہِ او کثایدِ صگرہ

خیز و تیرش را بدل را ہے بدہ

در حضورِ شاہِ ہمدان

زندہ رود

از تو خواہم ستریزدال را کلید طاعت ازما جست و شیطانِ آفرید

زشت و ناخوش را چناں آراستن! در غسل ازما نکوئی خواستن!

از تو پرسم این فسوں سازی که چه!
 با تمسار بدشیس بازی که چه!
 مشیت خاک و این سپهر گرد گرد
 خود بگو می زبیدش کائے که کرد؟
 کار ما اشکار ما آزار ما
 دست بادنداں گزیدین کار ما!

شاهِ حمدان

بندۀ کز خوشیتن دار و نهر
 آسزیند منفعت را از ضرر!
 بزم بادویو است آدم را وبال
 بزم بادویو است آدم را جمال!
 خویش را بر اهرمن باید زدن
 تو همه تیغ آل همه سنگِ فسن!
 تیز تر شو تا قدر ضرب تو سخت
 ورنه باشی در دو گیتی تیره نخت!

زنده رود

زیر گردوں آدم آدم را خورد
 ملتے بر ملتے دیگر چرود!

جاں ز اہلِ خطہ سوز و چوں سپند
 نیز و از دل ناله ہائے در مہند!
 زیرک و ذراک و خوش گل ملتے ہست
 در جہاں تروستی او آیتے ہست
 ساغر شش غلطنہ اندر خون است
 در نئے من نالہ از مضمون است!
 از خودی تابی نصیب افتادہ است
 در دیارِ خود غریب افتادہ است!
 دست مزد او بدست دیگران
 ماہی رودش بہ شستِ دیگران!
 کاروانہا سوتے منزل گام گام
 کاری او ناخوب و بے اندام و خام!
 از عنلامی جذبہ ہائے او برد
 آتشے اندر رگ تاش فسر!
 تانہ پنداری کہ بود ہست این چنین
 جہہ را ہموارہ سو ہست این چنین!

در زمانے شکن ہم بودہ است!

چیرہ و جانب از پر دم بودہ است!

کوہ ہائے خنک سارا و نگر
 آتشیں دست چپنارا و نگر!

در بہاراں غسل می ریزد ز سنگ
 نیکو از خاکش یکے طوفان رنگ!
 لکہ ہائے ابر در کوہ و دامن
 پنبہ پڑاں از کمان پنبہ بن!
 کوہ و دریا و غروب آفتاب!
 من خدا را دیدم آنجا بے حجاب!
 بانسیم آوارہ بودم در نشاط
 بشنوا ز نے می ہر دم در نشاط!
 مرغکے می گفت اندر شاخصاً
 با پیشیزے می نیرزد این بہار!
 لالہ رست و نرس شہلا دمید
 با و نوروزی گریہش درید!
 عمر با بالید ازیں کوہ کمر
 نتر از نور متہر یا کیزہ تر!
 عمر با گل رخت بر بست و کشاد
 خاک ما و دیگر شہاب الدین نزاوا!
 نالہ پر سوز آں مرغِ سحر
 دا و جانم راتب و تاب و گرا!

بشنوا ز نے تبلیغ بہ شعر حضرت رومی بشنوا ز نے چون حکایت می کند

نشاط - باغ مشہور در کشمیر

شہاب الدین - یکے از سلاطین مشہور کشمیر

تا یکے دیوانہ دیدم در خروش
 آنکہ برد از من متاع صبر ہوش!
 بگذر ز ما و نالہ مستانہ مجوسے
 بگذر ز شاخ گل کہ طلسم است رنگ و بوے
 گفتی کہ شبینم از ورق لالہ می چپکد
 غافل دلے است این کہ بگرید کتار حیرے!
 این مشقت پر کعب و سرود این چنین کعبا
 روح غنی است ماتمی مرگ آرزوے!
 با و صبا اگر بہ جنبیوا گذر کنی
 حرفے ز ما بہ مجلس اقوام بازگوے
 دہقان و کشت و عجبے و خیاباں فروختند
 قومے فروختند و چہ از آن فروختند!

شاه همدان

با تو گویم رمز بار یک لے سپر
 تن همه خاک است جان والا گهر
 جسم را از بهر جان باید گذاخت
 پاک را از خاک می باید شناخت
 گری بستی پاره تن را ز تن
 رفت از دست تو آن تخت بدن
 لیکن آن جانے که گردد جلوه مست
 گرز دست او را دہی، آید بستی
 جو ہر ش با بیچ شے مانند نیست
 ہست اندر بت ز اندر بند نیست
 گز نگہداری مہی در بدن
 در بقیثانی، سر مرغ انجمن
 چسیت جان جلوه مست لے مرد راو؟
 چسیت جان وادن؟ بچ پڑا ختن
 کوه را با سورج باں بگد ختن
 جلوه مستی؟ خویش را در یافتن
 در شبان چوں کو کبے بر تافتن
 خویش را نا یافتن تا بودن است
 یافتن، خود را بخود بخشودن است

ہر کہ خود را دید و غمیز از خود ندید
 رخت از زندان خود بپوش کشید
 جلوه بد مستی کہ مہینہ خویش را
 خوشتر از نوشتینہ دانندیش را
 در نگاہش جان چو پاوارزاں شود
 پیش او زندان اولرزاں شود
 تیشہ او حصارہ را بر می درد
 تا نصیب خود ز گبستی می برد
 تا ز جان بگذشت، جانش جان است
 ورنہ جانش یک دم مہمان است

زندہ رود

گفتہ از حکمت زشت و نکوے
 پیر دانا حکمت نہ دیگر بگوے
 مرشد معنی نگاہاں بودہ
 محرم اسرار شاہاں بودہ
 ما فقیر و حکمراں خواهد خراج
 چسیت اصل اعتبار تخت و تاج؟

محرم اسرار شاہاں الخ - تلخیص بکتاب ملوک کہ از تصانیف حضرت شاہ ہمدان است -

شاہ ہمدان

اصل شاہی حلیت اندر شرق و غرب؛ یار ضائے امتاں یا حرب و ضرب
 فاش گویم با تو اے والا مقام باج را جز باد و کس و ادن حرام!
 یا اولی الامرے کہ منکم شان است آیہ حق حجت و برہان است
 یا جواں مرے چو صرصر تند خیز شہر گیر و خوشی باز اندر ستیز
 روز کیں کشور کش از قاہری روز صلح از شیوہ ہائے لبری
 می توان ایران و ہندستان خرید پادشاہی را از کس نتوان خرید
 جام جم را اے جوان باہنر کس نگیں در از دکان شیشہ گر
 ور بگیرد مال او جز شیشہ نیست شیشہ را غیر از شکستن شیشہ نیست

یا اولی الامرے الخ تبلیغ بایۃ قرآن

غنی

ہند را این ذوق آزادی کہ داد؟ صید را سودائے صیادی کہ داد؟
 آں برہمن زادگان زندہ دل لالہ احمد ز روئے شاں نخل!
 تیزبین و پختہ کار و سخت کوش از نگاہ شاں فرنگ اندر خروش!
 اصل شاں از خاک و منگیر باست! مطلع این اختران کشمیر باست!
 خاک مارا بے شردانی اگر بر درون خود یکے بکشت نظر!
 این ہمہ سوزے کہ داری از کجا است؟ این دم باد بہاری از کجا است؟
 این ہماں باو است کز تاثیر او
 کوہسار ما بگیں در رنگ بوا
 بیچ می دانی کہ روزے در و لکر موجہ می گفت با موج و لکر

و لکر۔ دریا پرمعروف در کشمیر

چند درت لزم بیک دیگر ز نیم
خیز تا یک دم بساحل سبز نیم
زادہ مالعیسی آن جوئے کہن
شور او در وادی و کوہ و دمن
بہر زمان برسنگ لہ خود را زند
تا بنائے کوہ را برمی کند
آن جوان کو شہر و دشت و در گرفت
پرورش از شیر صد مادر گرفت
سطوت او خاکیاں را محشرے است
این ہمہ از ماست نے از دیگرے است
ز لیتن اندر حد ساحل خطاست
ساحل ماسنگے اندر اہ ماست
باکراں در ساختن مرگ و ام
کہ چہ اندر بحر غلطی صبح و شام

زندگی جولاں میان کوہ و دشت

اے خنک موجے کہ از ساحل گذشت!

اے کہ خواندی خط سیمائے حیات
اے بہ خاور دادہ غوغائے حیات
اے ترا ہے کہ می سوزد جگر
تو ازو بے تاب و ما بے تاب ترا
اے ز تو مرغ چمن را ہائے و ہو
سبزہ از اشک تو می گیرد وضو!

اے کہ از طبع تو کشت گل و مید
اے ز امید تو جانہا پر امید!
کار و انہا را صدائے تو در
تو ز اہل خطہ نو میدی چہ را؟
دل میان سینہ شاں مردہ نیست
انگہ شاں ز بترخ افسرہ نیست!
باش تا بینی کہ بے آواز صور
ملتے بر خیمہ و از خاک قبور!
غم مخور اے بہ بندہ صاحب نظر
برکش آن آہے کہ سوز و خشک و تر
شہر با زیر سپہر لا جور
سوخت از سوز دل درویش مرد
سلطنت نازک ترا مد از جناب
از دمے اورا تو اں کردن خراب
از نوا تشکیل گفت بدیر امم
نشت تر تو گر چہ درد لہا خلید
مر ترا چونانکہ ہستی کس ندید!

پروہ تو از نوائے شاعری است

آنچہ گوئی ماورائے شاعری است!

تازہ آشوبے فگن اندر بہشت!

یک نوا ستانہ زن اندر بہشت!

زنده رود

بالنتہ درویشی در ساز و ما دم زن
 چوں سخته شوی خود را بر سلطنتِ جم زن
 گفتند جهان ما آیا بتومی سازد؟
 گفتم که نمی سازد! گفتند که بر ہم زن!
 در می کده با دیدم شائسته حریفی نیست!
 بارستم دستاں زن با پنج پهلایم زن!
 اے لاله صحرائی تنها توانی سوخت
 این داغ جگر تابلے بر سینہ آدم زن
 تو سوزِ درون او، تو گرمی خون او
 باور نکنی؛ چاکے در سپیکر عالم زن

عقل است چراغ تو؛ در را بگذار سینه
 عشق است ایام تو با بندہ محرم زن

لخت دل پر خونے از دیدہ فروزیم
 لعلے ز بدخشاغم بردار و بخاتم زن!

صحبت با شاعر ہندی برتری مہری

حوریاں را در قصوڑ و خیم
 نالہ من دعوتِ سوزِ تمام!
 آں یکے از خیمہ سر بریں کشید
 واں دگر از عنق فرخ بنموز و ویدیا!
 ہر دلے را در بہشتِ جاوداں
 داوم از درد و غم آں خاکداں!
 زیر لبِ خمت دید پیر پاک زاد
 گفت اے جادوگر بہت نشاد
 آں نوا پر داز بہتدی را نگر
 شبنم از منیض نگاہ او گہرا!
 نکمہ آراے کہ ناش برتری است
 فطرت او چوں سحابِ آفری است!

از چمن جز غنچه نورس نہ چید   نغمہ تو سوتے ما اور اکشید
 پاوشاہے بانوائے ارجمند   ہم بہ فقر اندر متام او بلند
 نقشِ خوبے بند از فکرِ شگرف   یک جہاں معنی نہاں اندر دو حروف
 کارگاہِ زندگی را محرم است   او جم است شعر او جامِ جم است

ما بہ تعظیم بہر بر خاستیم
 باز باوے صحبتے آراستیم

زندہ رود

اے کہ گفتی نکتہ ہاے دلنواز   مشرق از گفتار تو داناے راز
 شعر را سوز از کج آید بگوے   از خودی یا از حسد آید بگوے

برتری ہری

کس نداند در جہاں شاعر کجاست   پردہ او از ہم وزیر نو است

اے دلِ گرمے کہ وارد در کنار   پیش نیرواں ہم نمی گیرد قرار
 جان مارالذت اندر جستجوست   شعر را سوز از مقام آرزوست
 اے تو از تاکِ سخن مستِ مدام   گر ترا آید میسر این مقام
 باد و بیتی در جہاں سنگ و خشت   می تو اں بردن دل از حور بہشت

زندہ رود

ہندیایں را دیدہ ام در پیچ و تاب
 سر حق وقت است گوئی بے حجاب!

برتری ہری

ایں خدایان تنک یا یہ ز سنگ اندر خشت
 برترے بہت کہ دور است ز دیر ز کشت!

سجد بے ذوق عمل خشک بجائے نرسد
زندگانی ہمہ کردار چہ زیبا و چہ زشت!
فاش گویم بتو حرفے کہ نداند ہمہ کس
اے خوش آں بندہ کہ بر لوح دل اور انبوشت!
این جہانے کہ تو بینی اثر یزداں نیست
چرخ از تست ہم آں رشتہ کہ بردو ک تو رشت!

پیش آئین مکافات عمل سجد گزار
زانکہ خیزد ز عمل و زخ و اعراق بہشت!

(ترجمہ از بزرگ بیری)

حکمت بہ کلخ سلطین مشرق

نادر، ابدالی، سلطان شہید

رفت در جام صدے برتری مست بودم از نواے برتری

گفت رومی چشم دل بیدار
کردہ بر نیم درویشاں گذر
خسروان مشرق اندر انجمن
نادر آل داناے رمز اتحاد
مرد ابدالی وجودش آیتے
آں شہیدان محبت را امام
نامش از خورشید و مہ تابندہ تر
عشق رازے بود بر صحرانہا
از نگاہ خواجہ بدر و جنسین
پاپروں از حلقہ افکار نہ
یک نظر کاخ سلطین ہم نگر!
سطوت ایران و افغان و دکن
بامسلمان داد سپینام و داد
داد افعال را اساس ملتے
آبروے ہند و چین و روم و شام
خاک قبرش از من و تو زندہ تر!
توندانی جاں چہ شتافانہ داد؟
فقر سلطان وارث جذب حسین

رفت سلطان نسیم سے ہفت روز
نوبت او در دکن باقی ہنوز!

حرف صوتم خام و نکر م نام تمام کے تو ان گفتن حدیث آں مقام!

نوریان از جلوہ ہائے اوجبیر
 قصرے از فیروزہ دیوار و درش
 رفعت او برتر از چند چگون
 آں گل و سرو سمن آں شاخسار
 ہر زمان برگ گل و برگ شجر
 این قدر باد صبا افسوں گراست
 ہر طرف فوارہ ہا گو ہر فردش
 بارگاہے اندراں کاخے بلند
 سقف دیوار و اساطین از عقیق
 بر زمین و بر آں و ثاق
 در میان نشستہ بر اورنگ نر
 رومی آں آئینہ حسن ادب
 زندہ و دانا و گویا و خبیر
 آسمان نیلگون اندر برش
 می کند اندیشہ را خوار و زبون
 از لطافت مثل تصویر بہار
 دارد از ذوق نمود رنگ و گرا
 تا مژہ بر ہم زنی زرد جسم راست
 مرغک فردوس نداد اندر خروش
 ذرہ او آفتاب اندر کمند
 فرش او از ششم و پرچیں از عقیق
 حوریاں صف بستہ با زین لطاق
 خسروان جسم حشم بہرام فر
 با کمال دلبری بکشاد لب

گفت مرے شاعرے از خاور ^{ست}
 شاعرے یا ساحرے از خاور ^{ست}
 فکر او باریک و جانس ورومند
 شعر او در خاوراں سوزے فگند

نادر

خوش بیایے نکتہ سخن خاوری
 لے کہ می زبید ترا حرف وری
 محرم رازیم! با ما راز گوے
 آنچه می دانی ز ایراں باز گوے

زندہ رود

بعد مدت چشم خود بر خود کشاد
 لیکن اندر حلقہ دایم فتاد
 کشتہ ناز بتان شوخ و شنگ
 خالق تہذیب و تفت لید رنگ
 کار آں وارفتہ ملک و نسب
 ذکر شاپور است و تحقیر عرب

روزگارِ اوتھی از واردات   از قبورِ کهنہ می جوید حیات!
با وطن پیوست از خود درگذشت   دل برستم داد و از حیدر گذشت!

نقشِ باطل می پذیرد از فرنگ
سرگذشتِ خود بگیرد از فرنگ!

پیرمی ایران زمان یزد جرد   چہرہ او بے فروغ از خون سرد!
دین و آئین نظم او کهن   شید و تارِ صبح و شام او کهن!
موجِ مے در شیشہ تا کش نبود   یک شرد در تودہ خاش نبود!
ناز صحرائے رسیدش محشرے   آنکہ داد اورا حیاتِ دیگرے!
این جنینِ حشر از عنایاتِ خداست   پارسِ باقی! رومہ الکبریٰ کجاست!
آنکہ رفت از پیکرِ او جانِ پاک   بے قیامت برنی آید ز خاک!
مردِ صحرائی با یراں جاں و مید   باز سوئے ریگِ ناز خود رمید!
کنہہ را از لوحِ ما بستر و رفت   برگ و سازِ عصر نو آور و رفت!

آہ احسانِ عرب نشناختند
از تشِ افرنگی سال بگذر آختند!

مموداری نشود روحِ ناصرِ علوی

غزلے مستانہ سر اسیدِ غائب

دُست را چوں مرکبِ تیغ و تسلیم کردی مدار
ہیچ غمِ گر مرکبِ تن لنگ باشد یا عن
از سرِ شمشیر و از نوکِ تسلیم زاید ہنہر
اسے برادر ہمچو نور از نار و تار از نارون
بے ہنرداں نزد بے دیں ہم تسلیم ہم تیغ را
چوں نباشد دیں نباشد کلک و آہن را ثمن

دیں گرامی شد بدانا و بنا داں خوار گشت
پیش ناداں دین چو پیش گاو باشد یا سمن!
ہچو کر پاسے کہ از یک نیمہ زوالیاس را
کرتہ آیدوزد گر نیمہ یہودی را کفن“

ابدالی

آں جواں کو سلطنت ہا آفرید باز در کوہ و قفار خود رسید!
آتشے در کوہ سار ش بر فروخت خوش عیار آمد برون یا پاک سوخت؟

زندہ رود

امتاں اندر اخوت گرم خیز او برادر با برادر در ستیز!
از حیات و حیات خاور است طفلک ده سالہ اش لشکر گراست!

بے خبر خود راز خود پر داختہ
ہست ارے دل و غافل دل
مرد رہو را بمنزل راہ نیست
خوش سرد آں شاعر افغان شناس
مکانات خویش را شناختہ!
تن زتن اندر سراق و دل دل!
از مقاصد جان او آگاہ نیست!
آنکہ بنید باز گوید بے ہراس!
آں حکیم ملت افغانیاں
آں طبیب ملت افغانیاں
راز قومے دید بے باکانہ گفت
حرف حق باشوخی زندانہ گفت!

”اشترے یا بد اگر افغان حر
با براق و ساز و بانبار در
ہمت دوش از اں انبار در
می شود خوشنود باز نگ شتر!“

ابدالی

در نہاد ماتب تاب از دل است   خاک را بیداری خواب از دل است!
 تن ز مرگ دل دگر گوی می شود   در مسامش عرق خوں می شود!
 از فساد دل بدن ہیچ است ہیچ   دیدہ بر دل بندہ جز بر دل ہیچ!
 آسیایک پکیر آب و گل است   ملت افعال در آں پکیر دل است!
 از فساد او فساد آسیا   در کشاد او کشاد آسیا!
 تا دل آزاد است آزاد است تن   ورنہ کاہے در رہ باد است تن!
 ہچو تن پابند آئین است دل   مزہ از کیں زندہ از دین است دل!

قوت دین از مقام وحدت است

وحدت از مشہود گردد و ملت است!

شرق را از خود برد تفتید غرب   باید این اقوام را تفتید غرب

قوت مغرب از چنگ رباب   نے زرقص دختران بے حجاب!
 نے ز سحر ساحران لاله روست   نے ز عریاں ساق و نئے از قطع مروت!
 محکمی اورانہ از لادینی است   نے فروغش از خط لاطینی است!
 قوت افرنگ از علم و فن است   از ہمیں آتش چراغش روشن است!
 حکمت از قطع و برید جامہ نیست   مانع علم و ہنر عامہ نیست!
 علم و فن را اے جوان شوخ و شنگ   مغز می باید نہ ملبوس فرنگ!
 اندرین رہ جز نگہ مطلوب نیست   این کلمہ یا آل کلمہ مطلوب نیست!

فکر چالا کے اگر داری بس است

طبع دراکے اگر داری بس است!

گر کسے شبہا خورد دو دو چراغ   گیرد از علم و فن و حکمت سراغ!
 ملک معنی کس حد اورانہ بست   بے جہاد پیہے ناید بدست!
 ترک از خورد رفتہ دمست فرنگ   زہر نوشیں خوردہ از دست فرنگ!

زانکه تریاق عراق از دست داد
من چه گویم جز خدایش یار باد
بنده افرنک از ذوق نمود
می برد از غربیاں رقص و سرود
نقد جان خویش در باز دبه لہو
علم و شوار است می ساز دبه لہو
از تن آسانی بگیری و سهل را
فطرت او در پذیرد سهل را
سهل را جستن درین دیر کهن
این دلیل آنکه جان رفت از بدن!

زنده رود

می شناسی حسیت تهنیب فرنگ
در جهان او دو صد فردوس رنگ
جلوه هایش خانمانها خسته
شاخ و برگ و آشیانها سوخته
ظاہرش تابنده و گیرنده ایست
دل ضعیف است و نگه ابنده ایست
چشم بیند دل بلغند اندرون
پیش این بت خانه افتد سرنگون!

کس نداند شرق را تقدیر حسیت!
دل نظام هر بسته را تدبیر حسیت؟

ابدالی

آنچه بر تقدیر مشرق قادر است
عزم و خرم پهلوی نادراست
پهلوی آن وارث تخت قباد
ناخن او عقده ایران کشاد
نادر آن سرمایه در آنیاں
آن نظام ملت افغانیاں
از غم دین و وطن زار و زلزل
لشکرش از کوهسار آمد برون
هم سپاهی هم سپه گره هم امیر
با عدو فولاد و بایاران حسیر
من فدای آنکه خود را دیده است
عصر حاضر را نکو سنجیده است!

غربیاں را شیوه های ساحری است
تکیه جز بر خویش کردن کافر می است

سلطان شہید

یازگو از ہندو از ہندوستان! آنکہ باکاهش نیرزد بوستان!
 آنکہ اندر مسجدش ہنگامہ مرد آنکہ اندر دیر او آتش فشرد!
 آنکہ دل از بہر او خوں کردہ ایم آنکہ یادش را بجاں پروردہ ایم
 از غم ما کن غم اورا قیاس آہ از اں معشوق عاشق ناشناس!

زندہ رود

ہندیاں منکر ز قانون فرنگ در نگیرد سحر و افسون فرنگ!
 روح را بار گراں آئین غیب گرچہ آید ز آسماں آئین غیب!

سلطان شہید

چوں بر وید آدم از مشتی گلے بادے، بارزوںے دروے!

لذت عصیاں چسپیدن کار اوست غیر خود چیزے ندیدن کار اوست!
 زانکہ بے عصیاں خودی ناید بدست تا خودی ناید بدست آید شکست!
 زانکہ شہر و دیارم بودہ چشم خود را بر مزارم سووہ!
 اے شناساے حدود کائنات درد کن دیدی ز آثار حیات؟

زندہ رود

تخم اشکے ریختم اندر دکن لالہ مار وید ز خاک آں چمن!
 رود کاویری مدام اندر سفر دیدہ ام در جان او شورے دگر!

سلطان شہید

اے ترا دادند حرف دل فروز از تپ اشک تومی سوزم ہنوز
 کاو کاو ناخن مردان راز حجے خوں بکشاد از رگہاے ساز

آں نو اکز جان تو آید بیرون
 می دهد هر سینه را سوزِ درون
 بوده ام در حضرت مولای گل
 آنکه بے او طے نمی گردد سبل
 گرچه آنجا جرات گفتار نیست
 روح را کای بحسب زویدار نیست
 سو ختم از گرمی اشعار تو
 بر زبانه رفت از افکار تو
 گفت این بیتی که بر خواندی کیست
 اندر و هنگامه های زندگی است
 با همای سوزی که در ساز و بجاں
 یک حرف از ما به کاویری لسان

در جہاں تو زندہ رود او زندہ رود

خوشترک آید سرود اندر سرود

پیغام سلطان شهید رود کاویری

(حقیقت حیات و مرگ و شهادت)

رود کاویری یکے نزدیک خرم
 خستہ شاید کہ از سیرِ دوام

در کستال عمر با نا لید
 اے مرا خوشتر ز جیون و فرات
 آہ شہرے کو در آغوش تو بود
 کہنہ گردیدی شباب تو ہماں
 موج تو جز دانہ گوہر نر زاد
 اے ترا سازے کہ سوز زندگی است
 آنکہ می کردی طواف سطوش
 آنکہ صحرا ہا ز تدبیرش بہشت
 آنکہ خاش مرغ صد آرزوست
 راہ خود را با مژہ کاویدہ
 اے دکن آب تو آب حیات
 حسن نوشیں جلوہ از نوش تو بود
 پیچ و تاب رنگ آب تو ہماں
 طرہ تو تا ابد شوریدہ باد
 ہیچ می دانی کہ این پیغام کیست
 بودہ آئینہ دار دوش
 آنکہ نقش خود بخون خود نوشت
 اضطراب موج تو از خون اوست
 آنکہ گفتارش ہمہ کردار بود
 مشرق اندر خواب او بیدار بود

آہ شہرے کو در آغوش آنجہ شہر سرنکاچٹم

اے من تو موجے از رو حیات
 زندگانی انقلاب ہر دمے ست
 تار و پود ہر وجود از رفت و بود
 جاوہ ہا چوں رہرواں اندر سفر
 کاروان و ناقہ و دشت و نخل
 در چین گل میہمان یک نفس
 موسم گل؟ ماتم و ہم نای و نوش
 لالہ را گفتم یکے و بیکے بسوز
 از خس و خاشاک تعمیر وجود
 غیر حسرت چسیت پاداش نمود؟
 در سر اے ہست بود آئی؟ میا
 در بیانی چوں شرار از خود مرو

ہر نفس دیکر شود این کائنات!
 زانکہ او اندر سراغ عالمے ست!
 این ہمہ ذوق نمود از رفت و بود
 ہر کجا پنہاں سفر پیدا حضر!
 ہر چہ بینی تالدا ز در در حیل!
 رنگ و آتش امتحان یک نفس!
 غنچہ در آغوش و نعش گل بدوش!
 گفت راز مانی وانی ہنوز!
 از عدم سوے وجود آئی؟ میا
 در تلاش خرمنے آوارہ شو!

تاب و تب داری اگر مانند مہر
 کوہ و مرغ و گلشن و صحرا بسوز
 سینہ داری اگر در خورد تیر
 زانکہ در عرض حیات آمد ثبات
 زندگی را چسیت رسم و دین کوش؟
 یک دم شیری بہ از صد سال میش!
 زندگی محکم ز تسلیم و رضا ست
 بندہ حق ضیعغم و آہوست مرگ
 می نقد بر مرگ آں مرد تمام
 ہر زمان میرد غلام از بیم مرگ
 بندہ آزاد را شانے دگر
 او خود اندیش است مرگ اندیش نیست!
 پابنہ در وسعت آباد سپہر!
 ماہیساں را در تہ دریا بسوز!
 در جہاں شاہیں بزنی شاہیں مہیر!
 از خدا کم خواستم طول حیات!
 موت نیرنج و طلسم و سیمیا ست!
 یک مقام از صد مقام اوست مرگ!
 مثل شاہینے کہ افتد بر جسم!
 زندگی اورا حسد ام از بیم مرگ!
 مرگ اورا می دہد جانے دگر!
 مرگ آزاداں ز آنے بیش نیست!
 از خدا کم خواستم طول حیات!
 زندگی را چسیت رسم و دین کوش؟
 یک دم شیری بہ از صد سال میش!
 موت نیرنج و طلسم و سیمیا ست!
 یک مقام از صد مقام اوست مرگ!
 مثل شاہینے کہ افتد بر جسم!
 زندگی اورا حسد ام از بیم مرگ!
 مرگ اورا می دہد جانے دگر!
 مرگ آزاداں ز آنے بیش نیست!

بگذر از مرگے کہ سازد بالحد
مرد مومن خواهد از یزدان پاک
آں دگر مرگ انتہائے اہ شوق
گر چه ہر مرگ است بر مومن شکر!
جنگِ شایانِ جہاں غارت گری است
جنگِ مومن چیست؟ ہجرتِ سوئے دوست!
آنکہ حرفِ شوق با اقوام گفت
کس نداند جز شہید این نکتہ را
کو بچون خود حسرت دید این نکتہ را

آنکہ حرفِ شوق الخ یعنی حضورِ سرورِ کائنات - در مصرع ثانی اشارہ الیست بحدیث

الْجہاد دہبانیۃً الاسلام

زندہ رود رخصت می شود از درون بریں و تقاضای حورانِ ہشتی

شیشہ صبر و سکونم ریز ریز
پیرِ رومی گفت در گو شمم کہ خیز!
آں حدیثِ شوق و آں جذبِ لقیں
آہ آں ایوان و آں کاخ بریں!
با دلِ پُرخون رسیدم بردرش
یک ہجومِ حور و دیدم بردرش!
بر لبِ شالِ ندہ رود ای زندہ رود
زندہ رود ای صاحبِ سوز و سرد!
شور و غوغا از یسار و از بیں
یک دم با ماشیں، با ماشیں!

زندہ رود

راہرو کو داند اسرارِ سفر
ترسد از منزل ز رہزنِ بیشتر

عشق در بجز وصال آسوده نیست
 بے جمال لایزال آسوده نیست!
 ابتدا پیش بتاں افتادگی
 انتہا از دلبراں آزادگی!
 عشق بے پروا و ہر دم در حیل
 در مکان و لامکان ابن اسبیل!
 کیش ما مانند موج تیز گام
 اختیار جاوہ و ترک مقام!

حُورِ اِن بَہِشت

شیشوہ ہا داری مشال وزگار
 یک نولے خوش دریغ از مادر

غزل زندہ رود

باقے نرسیدی خدا چہ می جوئی
 ز خود گر بخیم آشنا چہ می جوئی!

دگر بشاخ گل آویز و آب نم در کش
 پرید رنگ ز باد صبا چہ می جوئی؟
 دو قطرہ خون دل است آنچہ مشک می مند
 تو اے غزال حرم در خطا چہ می جوئی؟
 عیار فقر ز سلطانی و جہانگیری است
 سر پرچم بطلب لبریا چہ می جوئی!
 سراغ او ز خیمہ بان لاله می گیرند
 تو اے خوں شدہ ما ز ما چہ می جوئی!
 نظر صحبت و شند لالہ بفرزاید
 ز در دم بصری تو تیا چہ می جوئی!

قلندیم و کرامات ما بہاں بنی است
 ز ما نگاہ طلب کمیی چہ می جوئی!

حضور

گرچہ جنت از تجلی ہاے اوست
 جاں نیا ساید بجز دیدار دوست!
 ما ز اصل خویش تن در پردہ ایم
 طاہریم و آشتیاں گم کردہ ایم!
 علم اگر کج فطرت بد گوہر است
 پیش چشم ما حجاب اکبر است

علم را مقصود اگر باشد نظر
می شود ہم جاوہ و ہم را ہم بس
می نہد پیش تو از قشر وجود
تا تو پر سی چسپیت راز این نمود
جاوہ را ہموار سازد این چنین
شوق را بیدار سازد این چنین
درد و داغ و تاب و تب بخشد ترا
گر یہ ہاے نیم شب بخشد ترا
علم تفسیر جہان رنگ و بو
دیدہ و دل پرورش گیرد از تو
بر مقام جذب و شوق آرد ترا
باز چوں حبس بریل بگذارد ترا
عشق تکیس را کے بخلوت می برد
اوز چشم خویش غیرت می برد!

اول او ہم رقیق و ہم طریق

آخر او راہ رستن بے رقیق!

در گذشتم ز اں ہمہ حور و قصو
زورق جاں با شتم در بحر نور!
غرق بودم در تماشاے جمال
ہر زماں در انقلاب لایزال!
گم شدم اندر ضمیر کائنات
چوں رباب آمد چشم من حیات!

آنکہ ہر تارش رباب دیگرے
ہر نو از دیگرے خونیں ترے!
ماہمہ یک دو دمان نار و نور
آدم و مہر و مہ و جبریل و حور!
پیش جاں آئینہ آویختند
حیرتے را بافتیں آمیختند!
صبح امروزے کہ نورش ظاہر است
در حضورش دوش و فردا حاضر است!
حق ہویدا یا ہمہ اسرار خویش
بانگاہ من کن دیدار خویش!
دیدنش افزودن بے کاستن!
دیدنش از قبر تن برخاستن!
عبد و مولا در کمین یک دگر
ہر دو بے تاب انداز ذوق نظر!

زندگی ہر جا کہ باشد جستجو است!

حل نشد این نکتہ من صیدم کہ او است!

عشق جاں را لذت دیدار داد
باز بانم جبر است گفتار داد
”اے دو عالم از تو با نور و نظر
اندکے آں خاکدانے را نگر
بندہ آزاد را ناسازگار
برود از سنبل او نیش خار!

غالبان غرق اند در عیش و طرب
کار مغلوبان شمار روز و شب!
از ملوکیت جهان تو خراب
تیرہ شب در آستین آفتاب!
دانش افزنگیاں غارت گری
دیر با خمیر شد از بے حیدری!
آنکہ گوید لا اله سچا رہ ایست
فکرش از بے مرکزی آوارہ ایست!
چار مرگ اندر پتے این دیر میر
سود خوار و والی و ملا و پیر!

این جنپیں عالم کجا شایان تست
آب و گل دانغے کہ بر امان تست

ندائے جمال

کلبِ حق از نقشہائے خوب زنت
مہر چہ مارا سازگار آمد نوشت!
چسیت بودن دانی اے مرد نجیب؟
از جمال ذاتِ حق بدون نصیب!
آفریدن؟ جستجوے دلبرے!
وانمودن خویش را بر دیگرے!

این ہمہ ہنگامہ ہائے ہست بود
بے جمال مانیاید در وجود!
زندگی ہم فانی و ہم باقی است
این ہمہ خلاق و مشتاقی است!
زندہ؟ مشتاق شوحت خلاق شو
ہمچو ما کیگر ندہ آفاق شو!
در شکن آنرا کہ ناید سازگار
از ضمیر خود دگر عالم بیار!
بنده آزاد را آید گراں
زستین اندر جہان دیگران!
مہر کہ اورا قوتِ تخلیق نیست
پیش با جز کا فروز ندیق نیست!
از جمال مانصیب خود نبرد
از نخیسل زندگانی بر خورد

مردِ حق! بربندہ چوں شمشیر باش
خود جہان خویش را تقدیر باش!

زندہ رود

چسیت آئین جہان رنگ بود
جز کہ آب رفتہ می ناید بچو!
زندہ رود

زندگانی راست تکرار نیست
فطرت او خوگر تکرار نیست!
زیر گردون صحبت اورا نارواست
چوں پا افتاد قوم بر نخاست!

ملتت چوں مرد کم خیزد ز قبر
چاره او چیست غیر از قبر و صبر!

ندای جمال

زندگانی نیست تکرار نفس
اصل او از حی و قیوم است و بس!
قرب جلال با آنکه گفت اتی قریباً
از حیات جاودال بردن نصیب!
فرد از توحید لاهوتی شود
ملت از توحید جبروتی شود!
بایزید و شبلی و بوذر از دست
امثال را طغرل و سنجر از دست!
بے تجلی نیست آدم را ثبات
جلوة مافرد و ملت را حیات!
هر دو از توحید می گیرد کمال
زندگی این را جلال آن را جمال!

این سلیمانی است آن سلمانی است
آن سراپا فقر و این سلطانی است!
آن یکی را بسیند این گرو دیک
در جهاں با آن نشین با این بزی!

چسیت ملت اے که گوئی لا اله
با هزاراں چشم بودن یک نگه!
اہل حق را حجت دعوائے یکے است
نخیمہ ہاے ماجدا دلہا یکے است!
ذره ہا از یک نگاہی آفتاب
یک نگہ شوتا شود حق بے حجاب!
یک نگاہی را بچشم کم مبیں
از تجلی ہاے توحید است این!

ملتت چوں می شود توحید مست

قوت و جبروت می آید بدست!

روح ملت را وجود از انجمن
روح ملت نیست محتاج بدن!
تا وجودش را نمود از صحبت است
مرد چوں شیرازہ صحبت شکست!
مردہ؟ از یک نگاہی زندہ شو
بگذر از بے مرکز می پابندہ شو!

وحدتِ افکار و کردار آفرین
تاشوی اندر جہاں صاحبِ نگین!

زندہ رود

من کیم؟ تو کیستی؟ عالم کجاست؟
در میان ما تو دوری چراست؟
من چہ اور بندِ تقدیریم بگوئے
تو نمیری من چہ امیرم بگوئے!

ندائے جمال

بودہ اندر جہاں چار سو ہر کہ گنجِ اندر و میرد درو
زندگی خواہی خودی را پیش کن چار سو را غرق اندر خویش کن
باز بینی من کیم تو کیستی!
در جہاں چوں مردی و چوں زلستی

زندہ رود

پوزشِ این مردِ نادانِ پذیرِ پرده را از چہرہ تقدیر گیر
انقلابِ روس و الماں دیدہ ام شور در جانِ مسلمانِ دیدہ ام
دیدہ ام تدبیرِ ہائے غربِ شرق و اما تقدیرِ ہائے غربِ شرق!

افنادنِ تجلیِ حلال

ناگہاں دیدم جہاںِ خویش را آں زمین و آسمانِ خویش را
عزق در نورِ شفقِ گوں و دیدمش سرخ مانندِ طبرِ خوں و دیدمش!
زاں تجلیِ ہا کہ در جانم شکست چوں کلیم اللہ فتادم جلوہ مست!
نورِ او ہر پردگی را وا نمود تابِ گفتار از زبانِ من ر بود!

از ضمیرِ عالم بے چند و چوں

یک نوالے سوزِ ناک آمدیروں!

بگذر از خاور و افسونی از رنگ مشو

که نیز زو بجوے این ہمہ دیرینہ نو

آن بگینے کہ تو با اہر منساں باختہ

ہم بجزیل امینے نتواں کرو گرو!

زندگی انجمن آرا و نگہ دار خود است

اے کہ در قافلہ بے ہمہ شو با ہمہ و!

تو فرو زندہ تر از ہر منیر آمدہ

آنچنناں زمی کہ بہر ذرہ رسانی پر تو!

چوں پر گاہ کہ در رہگذر باد افتاد

رفت اسکندر و دارا و قباد و خسرو!

از تنک جامی تو میکدہ سوا گردید

شیشہ گیر و حکیمانہ بیاشام و پرو!

خطاب بہ جاوید

سخنے بہ نژاد نو

خطاب بہ جاوید

(سخنے بہ نثر اوانو)

این سخن آراستن بے حاصل است
بر نیاید آنچہ در تعزیر است!
گر چه من صد نکتہ گفتم بے حجاب
نکتہ دارم کہ تاید در کتاب!
گر بگویم می شود پچیدہ تر
حرف و صوت اورا کند پوشیدہ تر

سوز اورا از نگاہ من بگیر

یا زاہ صبح گاہ من بگیر!

ماورت درس نخستیں باتو داد
غنیچہ تو از نسیم او کشاؤ!
از نسیم او ترا این رنگ بوست
اے متاع ما بہائے تو اوست

دولت جاوید ازو اندوختی
از لب او لاله آموختی!
اے سپر! ذوق نگه از من بگیر
سوختن در لاله از من بگیر!
لاله گوئی؟ بگو از روے جان
تا ز اندام تو آید بوے جان!
مهر و مہ گردوز سوز لاله
دیدہ ام این سوز را در کوه و کنه
این دو حرف لاله گفتار نیست
لاله جز تیغ بے زہار نیست!

زیستن با سوز او قہاری است

لاله ضرب است و ضرب کاری است!

مومن پیش کساں بستن نطق!
مومن غداری و فتنہ و نفاق!
با پیشینے دین و ملت را فروخت
ہم متاع خانہ و ہم خانہ سوخت!
لالہ اندر نمازش بود و نیست
ناز با اندر نیازش بود و نیست!
نور در صوم و صلوات او نماند
جلوے در کائنات او نماند!
آنکہ بود اللہ اور اس از برگ
فتنہ او حبت مال و ترس مرگ!

رفت ازو آن مستی ذوق و سرور
دین او اندر کتاب و او بگوز!
صحتش با عصر حاضر و گرفت
حرف دین را از دو پیغمبر گرفت
آں ز ایراں بود و این مہندی نژاد
آں ز حج بیگانه و این از جہاد!
تا جہاد و حج نماند از واجبات
رفت جان از پیکر صوم و صلوات
روح چوں رفت از صلوات از صیام
فردنا ہموار و ملت بے نظام!
سینہ ہا از گرمی متراں تھی
از چنیں مرداں چہ امید ہی!

از خودی مرد مسلمان در گذشت

اے خضر دستے کہ آب از سر گذشت!

سجدہ کز روے زمین لرزیدہ است
بر مردش مهر و مہ گردیدہ است
سنگ اگر گیرد نشان آن سجود
در ہوا آشفتنہ کرد و ہم چود!
این زمان جز سر زبری ہیچ نیست
اندر و جز ضعف پیری ہیچ نیست!
آں شکوہ ربی الای علی کجاست
این گناہ اوست یا تقصیر ماست!

ہر کسے پر جاوے خود تندر تاقہ نابے زمام و ہرزہ دوا

صاحب قرآن بے ذوق طلب

العجب ثم العجب ثم العجب!

گر خدا ساز و ترا صاحب نظر روزگارے را کہ می آید نگر!

عقلہا بے باک و دلہا بے گداز چشمہا بے شرم و غرق اندر مجاز!

علم و فن دین سیاست عقل و دل زوج زوج اندر طواف آب و گل!

آسیا آں مرز و بوم آفتاب غیر بین از خویش تن اندر حجاب!

قلب او بے واردات نوینو حاصلش را کس نگیس باد و جوا!

روزگارش اندرین برینہ دیر ساکن بسخ بستہ بے ذوق سیر!

صید بلا بیان و نخبیر بلوک آہوسے اندیشہ اولنگ و لوک!

عقل و دین دانش و ناموس و ننگ بستہ فتراک لردان فرنگ!

تا ختم بر عالم افکار او بر دریدم پرده اسرار او!

در میان سینہ دل خوں کڑہ ام

تاہانش را دگر گوں کردہ ام

من لطیف عصر خود گفتیم دو حرف کردہ ام بحرین را اندر و ظرف!

حرف بیجا بیج و حرف نیش دار تا کتم عقل و دل مرداں شکار!

حرف تہ دارے بانداز فرنگ نالہ مستانہ از تار چنگ!

اصل این از ذکر و اصل آں ز فکر اے تو بادا وارث این فکر و ذکر!

انجویم از دو بحر اصل من است فصل من فصل است ہم وصل من است!

تا مزاج عصر من بگیرفتاد

طبع من ہستگامہ و بگیرفتاد

نوجواناں تشنہ لب خالی ابلاغ شستہ رو، تاریک حال روشن دماغ!

کم نگاہ بے یقین و نا امید چشم شاں اندر جہاں خمیرے ندید!

ناکساں منکر ز خود مومن بغیر خشت بنداز خاک شاں معمار دیر!

کتاب از مقصود خویش آگاه نیست
تا بجزب اندر روش راه نیست
نور فطرت از جانها پاک شست
یک گل رعنا ز شاخ او نرست
خشت را معمار ما کج می نهد
خوے بط با بچه شاهین دهد
علم تا سوز نه بگیرد از حیات
دل نگیرد لذت از واردات
علم جز شرح مقامات تو نیست
علم جز تفسیر آیات تو نیست
سوختن می باید اندر نار حس
تا بدانی نقره خود را ز رس

علم حق اول حواس آخر حضور

آخر اومی ننگین در شعور!

صد کتاب آموزی از اهل هنر
نوشتن آن در سے که گیری از نظر
هر کس زان می که ریزد از نظر
مست می گردد بانداز و گز
از دم باد سحر میس چراغ
لاله زان باد سحر می در ایام
کم خور و کم خواب کم گفتار باش
گرد خود گردنده چوں پر کار باش

منکر حق نزد ملاکا فراست
منکر خود نزد من کافر تر است
آل بانکار وجود آمد عجول
این عجول و هم ظلم و هم جهول
شیره اخلاص را محکم بگیر
پاک شو از خوف سلطان امیر
عدل در قهر و رضا از کف ده
قصد درفت و غنا از کف ده
حکم دشوار است تا ویله مجو
حفظ جان با ذکر و فکر ب حساب
حاکمی در عالم بالا و پست
حفظ تن با ضبط نفس اندر شب
لذت سیر است مقصود سفر
جز بحفظ جان تن ناید بدست
ماه گردد تا شود صاحب مقام
سیر آدم را مقام آمد حرام
زندگی جز لذت پرواز نیست
آشیا با فطرت او ساز نیست
رزق زراغ و گرس اندر خاک گور
رزق بازاں در سواد ماه و هور

سردیں صدق مقال اکل حلال
 در رہ دیں سخت چوں لباس می
 سرے از اسرار دیں بر گو میت
 اندر اخلاص عمل سرد فرید
 پیش او اسبے چو نرنداں عزیز
 سبز رنگے از نجیبان عرب
 مرد مومن را عزیز لے نکتہ رس
 من چو گویم وصف آل خیر الجباد
 روز ہیجا از نظر آمادہ تر
 در تگیا و فتنه ہاے رستخیز

خلوت و جلوت تماشاے جمال!
 دل بحق بر بندوبے و سواس زنی
 داستانے از مظفر گو میت
 پاوشا ہے بامقام بایزید
 سخت کش چوں صاحب خم و در تنیز
 باوقا بے عیب پاک اندر سب
 چہیت جز قرآن و شمشیر و فرس
 کوہ و روے آہمارفتے چو باد
 تند بادے طایف کوہ و کمر
 سنگ از ضرب سجم او ریز ریز

مظفر کیے از سلاطین گجرات پسر سلطان محمود کہ مسلمانان ہند اور اسیگڑہ می خوانند
 خیر الجباد - اسب اصیل و نجیب

روزے آں حیوان چچ انساں رحمت
 کرد و بپارے علا حبش از شراب
 شاہ حق بین دیگر آں بکیراں نخواست
 گشت از درد شکم زار و نرند
 اسب را وار لاند از بیچ و تاب
 شرع تقویٰ از طریق ماجد است
 اے ترا بخشند دق قلب و جگر
 طاعت مرد مسلمانے نگر!

دیں سرا پا سوختن اندر طلب
 آبروے گل رنگ بوجے اوست
 نو جوانے را چو بیستم بے ادب
 تاب تب در سینہ افزاید مرا
 از زمان خود پشیمان می شوم
 ستر زن یا زوج یا خاک لحد
 حرف بدر ابر لب آوردن خطا است
 انہائیں عشق و آغازش ادب!
 بے ادب بے رنگ بوجے آبرو!
 روز من تاریک می گرد و چو شب
 یاد عماد مصطفیٰ آید مرا!
 در قرون فتنہ نہاں می شوم!
 ستر مرداں حفظ خویش از یارید
 کافر و مومن ہمہ خلق خدا است!

آدمیت احتسرام آدمی   با خبر شو از ممتام آدمی!
 آدمی از رلبط و ضبطتن بتن   بر طریق دوستی گامے بزین!
 بنده عشق از خدا گیر و طریق   می شود بر کافر مومن شفیق!

کفر و دین را گیر و در پنهانے دل   دل اگر بگیریزد از دل و لے دل!

گرچه دل زندانی آب گل است

این همه آفاق آفاق دل است!

گرچه باشی از حسد او ندان ده   فقر را از کف مده، از کف مده

سوز او خوا بیدہ در جان تو هست   این کس مے از تیاگان تو هست!

در جہاں جزہ و رد دل ساماں مخواه   نعمت از حق خواه و از سلطان مخواه!

لے بسا مروتی اندیش و بصیر   می شود از کثرت نعمت ضریر!

کثرت نعمت گداز از دل برد   نازمی آرونیا از دل برد!

سالها اندر جہاں گردیده ام   نم بچشم منغماں کم دیدہ ام!

من فدای آنکہ در ویشا نہ زسیت

ولے آن کو از حسد ایگیانہ زسیت!

در مسلمانان مجو آن ذوق و شوق   آل لقیں آن رنگ بو آن ذوق و شوق!

عالمان از علمت آن بے نیان   صوفیاں زندہ گرگ و مودراز!

گرچه اندر خانقاہاں لے و ہوست   کو جو انمروے کہ صہبادر کدوست!

ہم مسلمانان افرنگی ماب   چشمہ کوثر بچوسید از سراب!

بے خبر از سر دین اندا میں ہمہ   اہل کیں اندا اہل کیں اندا میں ہمہ!

خیر و خوبی بر خواص آمد حرام   دیدہ ام صدق و صفار در عوام!

اہل دین را بازواں از اہل کیں   ہم نشین حق بچوبانوشین!

گرگساں را رسم و آئین دیگر است

سطوت پر و از شاہیں دیگر است!

مرد حق از آسماں افتد چو برق
 ما هنوز اندر خط سلام کائنات
 او کلیم و او مسیح و او خلیل
 او محمد اوستاب او جبرئیل
 آفتاب کائنات ایل دل
 اول اندر نار خود سوزد ترا
 ماهمه با سوز او صاحب دلیم
 ترسم این عصر که تو زادی در
 چوں بدن از قحط جان ارزا شود
 در نیاید جستجو آں مرد را
 تو مگر ذوق طلب از کف ده
 گرنیابی صحبت مرد خبیر
 پیر رومی را رنیتق راه ساز
 همیزم او شهر دشت غرب شرق
 او شریک اہتمسام کائنات
 او محمد اوستاب او جبرئیل
 از شعاع او حیات ایل دل
 باز سلطانی بیاموزد ترا
 ورنہ نقش باطل آب و کلیم
 در بدن غرق است کم اندر جا
 مرد حق در خویش تن پنهان شود
 گرچه بسیند رو برو آں مرد را
 گرچه در کار تو آفت صد گره
 از اب جد آنچه من دارم بگیر
 تا خدا بخشد ترا سوز و گداز

زانکہ رومی مغز را داند ز پوست
 شرح او کردند و او را کس ندید
 رقص تن از حرف او آموختند
 رقص تن در گردش آرد خاک را
 علم و حکم از رقص جان آید بست
 فرد از وی صاحب جذب کلیم
 رقص جان آموختن کارے بود
 تا ز نار حرص و غم سوزد جگر
 ضعف ایمان است و لگیری است غم
 می شناسی؟ حرص فقر حاضر است
 پایے او محکم فتد در کویے دوست
 معنی او چوں غزال از مار مید
 چشم را از رقص جان دوختند
 رقص جان بر ہم زند افلاک را
 ہم زمیں ہم آسماں آید بدست
 ملت از وی وارث ملک عظیم
 غیر حق را سوختن کارے بود
 جان بر رقص اندر نیاید اے سپر
 نوجوانا! نیمہ پیری است غم
 من غلام آنکہ بر خود قامہ است

نیمہ پیری - تلخیص بحديث مشهور الہم نصف الہام
 فقر حاضر - تلخیص بحديث مشهور ایاکم والطبع فانہ الفقرا الحاضر

اے مرا تسکین جانِ ناشکیب تو اگر از رقص جاں گیری نصیب

سردین مصطفیٰ گویم ترا

ہم بقبر اندر دعا گویم ترا!

کیپور آرٹ پرنٹنگ کس ایسٹریٹ روڈ لاہور میں ماہیتام لالہ گوراند تامل کی پبلیشر چچی

اور

جاوید منزل میمور روڈ لاہور سے شیخ جاوید اقبال بی۔ اے۔ شائع کی

بلنے کا پتہ

شیخ مبارک علی تاجر کتب

انڈرون لوہاری واڑہ لاہور

قیمت للعمہ مجلد ۵